

המכללה האקדמית בית-ברל
התכנית לתואר שני ביעוץ חינוכי

גשר או משבר?

**תפיסות של חיילים וחיילות בעלי נטייה חד
מינית בשירות חובה, את חווית גיוסם לצבא תוך
התייחסות רטרו ספקטיבית למעבר מביה"ס
התיכון לצבא.**

עבודת גמר לקראת תואר M.Ed

מוגש על ידי

הילה זבולון

העבודה נכתבה בהדרכתה של:

ד"ר מירית סיני

ספטמבר, 2015

אלול, תשע"ה

עמוד	תוכן עניינים	סעיף
1	תקציר - סקירה תיאורטית	1.1
2	פרק א'	
2	הומוסקסואליות	1.1
2-3	התפתחות המושג הומוסקסואליות בראי ההיסטוריה	1.1.1
4-5	הומוסקסואליות וגיבוש הזהות המינית	1.1.2
5	פרק ב'	
5	הומוסקסואליות ומערכת החינוך	1.2
5-6	הומוסקסואליות ומערכת החינוך - סקירה היסטורית	1.2.1
6-8	מצבו של הנוער ההומו- לסבי בבית הספר	1.2.2
8	פרק ג'	1.3
8-10	תכנית מעברים	1.3.1
10-11	הכנה לצה"ל	1.3.2
11	פרק ד'	1.4
11-13	התייחסות לבעלי נטייה חד מינית בצבאות העולם	1.4.1
13-14	הקשר בין גבריות לצבא	1.4.2
14-15	הומוסקסואליות בשורות צה"ל - סקירה היסטורית	1.4.3
15	פרק ה'	1.5
15-16	מה אומרים המחקרים שנעשו בתחום צבא והומוסקסואליות	1.5
17	מתודולוגיה	
17	גישה מחקרית	
17	שאלות המחקר	
18	כלי המחקר	
18	משתתפי המחקר	
18-19	הליך המחקר	
19	שיטת עיבוד הנתונים	
19-20	אתיקה	
21-37	ממצאים	
21-24	תמה מס' 1 : חוויות בית הספר	
24-27	תמה מס' 2 : הכנה למעבר לצבא	

28-31	תמה מס' 3 : המעבר לצבא
32-34	תמה מס' 4 : קושי בהתמדה במסגרות שונות
34-37	תמה מס' 5 : תגובות רגשיות לאורך ציר ההתפתחות הרגשית מתקופת בית הספר ועד לצבא
38-43	סיכום ודיון
44-45	המלצות יישומיות
46	המלצות למחקרים עתידיים
47-48	מבט אישי
49-55	רשימת מקורות

תקציר

מטרת המחקר הנוכחי היא ללמוד על תפיסותיהם וחוויותיהם של צעירים וצעירות בעלי נטייה חד מינית אשר למדו במערכת החינוך וכיום הם משרתים בצה"ל. מטרת המחקר היא ללמוד על חוויות הליך ההכנה מהתיכון לצה"ל, על החוויה העכשווית שלהם בצבא וכן, ללמוד על התפיסה שלהם את תפקיד היועצת בהקשר לתהליך זה.

המחקר הנוכחי מהווה נדבך נוסף בתחום הידע המצומצם המנסה לבדוק את החוויה הבית ספרית של תלמידים בעלי נטיות חד מיניות לקראת גיוסם לצבא, מאחר והידע הקיים בנושא כמעט שלא נחקר. ייחודו של מחקר זה הוא באמצעות השמעת קולם הייחודי של הנחקרים ותפיסתם הסובייקטיבית את המציאות. אני מקווה באמצעות מחקר זה להביא למודעות ולייעול הפרקטיקה הייעוצית בבתי הספר, מתוך מקום של רצון לשיפור וייעול עבודתה של היועצת בהכנה והכוונה שתקל על תלמידים בעלי נטייה חד מינית לקראת גיוסם לשירות הצבאי בצה"ל. במחקר רואיינו חמישה חיילים הומוסקסואליים וחיילת לסבית אחת. טווח הגילאים של הנחקרים נע בין 19-21. כולם משרתים פעילים בצה"ל ביחידות ובתפקידים שונים.

המבוא התיאורטי לעבודתי כולל סקירה של התפתחות המושג הומוסקסואליות על פני הרצף ההיסטורי, הסברים לגבי הומוסקסואליות וגיבוש הזהות המינית, סקירה לגבי הומוסקסואליות ומערכת החינוך, עם התייחסות למצבו של הנוער ההומו- לסבי בבית הספר. כמו- כן חלק זה מכיל סקירה המתייחסת לתכנית המעברים – מתוך מקום לבדוק את משמעות המעברים והרצפים אותם עוברים התלמידים, תהליך ההכנה לצה"ל. לבסוף אסקור את נושא ההומוסקסואליות וצבאות העולם בדגש לצה"ל ומחקרים נוספים שנעשו בתחום.

מתודולוגית המחקר היא איכותנית והמידע נאסף באמצעות ראיונות עומק חצי מובנים. הראיונות ככלי וכאמצעי אפשרו לי, החוקרת, להשיג את מטרת המחקר שהיא, כאמור, ללמוד על חוויות המעבר של תלמידים ותלמידות בעלי נטייה חד מינית מבית הספר התיכון לצבא, מתוך ההנחה כי חוויות המעבר היא משמעותית וניתן לתאר ולהסביר אותה מפורשות.

מניתוח הנתונים התעצבו חמש תמות עיקריות המפוזרות לאורך ציר זמן: חוויות בית הספר, הכנה למעבר לצבא, המעבר לצבא, קשיים עם מסגרות ותגובות רגשיות לאורך ציר התפתחות. חמשת התמות הללו מציגות בצורה מקיפה וממוקדת את תפיסותיהם של המרואיינים בעלי נטייה חד מינית את חוויות המעבר שלהם מבה"ס לצבא. ממצאי המחקר עולה כי למרות הקדמה והשיח הציבורי סביב הומוסקסואליות, עדיין ישנה התייחסות מעטה לנושא במערכת החינוך. מתוך חוויותיהם של הנחקרים עולה כי הם לא חוו כל הכנה לקראת המעבר לצבא. ממצא נוסף ומעניין הוא הקושי שחוו הנחקרים בהתמדה ובהסתגלות הן במערכת החינוך, הן בצבא והן בקשרים זוגיים. זוהי סוגיה מעניינת שטרם נמצאו לה תימוכין במחקרים אחרים.

לאור הממצאים שעלו מספוריהם של המרואיינים, ביקשתי להציג בעבודתי מסקנות אופרטיביות וכיווני מחשבה שונים אשר יתרמו למערכת החינוך בכלל ולייעוץ החינוכי בפרט בהתנהלותם למול קהילה זו. כל זאת במטרה להיטיב את איכות חייהם של המתבגרים בעלי הנטייה החד מינית ומתן כלים ומידע אשר יעזרו בקבלת החלטותיהם לעתיד וכן, יעזרו ויכוונו את שירותם הצבאי שיעשה באופן מיטבי וחיובי.

פרק א'

בפרק זה אסקור את המושג הומוסקסואליות באמצעות מספר חלקים: בתחילה אציג את התפתחות המושג הומוסקסואליות על פי הרצף ההיסטורי באמצעות היבטים תיאורטיים ומחקריים. בהמשך, אציג את תהליך הגיבוש המיני אצל מתבגרים הומוסקסואליים כאחד ממרכיבי הזהות האישית המתפתחים בגיל ההתבגרות. בחלק האחרון, אתאר את סביבת החיים המרכזית של המתבגרים, בית הספר והצבא. דרך מסגרות אלה אסקור את דרכי התמודדותן עם סוגיית המתבגרים הומוסקסואליים תוך הצגת ממצאים מחקרניים הנוגעים במידת רווחתם ומוגנותם של בני הנוער בעלי נטייה חד מינית.

1.1. הומוסקסואליות

1.1.1 התפתחות המושג הומוסקסואליות בראי ההיסטוריה

לאורך ההיסטוריה של תופעת ההומוסקסואליות ישנן עדויות כי מאז ומעולם היו גברים ונשים שנמשכו רגשית ומינית כלפי בני מינם (ברנע ולורנץ, 1995). עדויות לכך נמצאות וקיימות עוד מתקופת התנ"ך באיסור משכב זר, כמו גם בכתבי הקודש הנוצריים והמוסלמים אשר הגדירו את האיסור על קיום יחסים הומוסקסואליים כצו אלוהי (קמה, 2005). המונח "הומוסקסואליות" הופיע לראשונה רק בשנת 1869 והתייחס ליחסי סדום בין שני גברים. הגדרה זו נשארה כמתארת יחסים מיניים-רגשיים בין שני גברים או בין שתי נשים. כמאתיים שנה מוקדם יותר, בסוף המאה ה-17 הגדירה הקהילה הרפואית את ההומוסקסואליות כמחלה בנוסף על היותה חטא. בהמשך עם פרסום כתביו של הפסיכיאטר קראפט אבינג (Krafft-Ebing), בשנת 1894, אף התבססה האמונה בדבר היותה של ההומוסקסואליות כמחלה שאין לה מרפא. אמונה זו רווחה בקרב אנשי המקצוע הטיפוליים ובקרב הציבור הרחב עד לאמצע שנות ה-20. בשנת 1948 פרסם אלפרד קינסי (Kinsey, 1948), ביולוג הנחשב למייסד ענף הסקסולוגיה במדעי האדם, את מחקרו: "התנהגות מינית של זכר האדם" ובכך חל מפנה מעניין בהגדרת התופעה. הוא היה הראשון שערער על הקטלוג של מיניות האדם לקטגוריות חד משמעיות: הטרוסקסואל או הומוסקסואל, וטען כי מיניות האדם היא ישות המתקיימת על רצף, ונקבעת ע"י המציאות הרגשית והפסיכולוגית יותר מאשר התנהגותית (קינסי, 1948; אצל בן ארי, 1995).

הקושי בהגדרה חד משמעית ואחידה של המונח הומוסקסואליות הוא תולדה של שינויים חברתיים, מרחיקי לכת, שעברה תופעת ההומוסקסואליות במאה האחרונה (שילה, 2004). בשנת 1957 פרסמה אוולין הוקר (Evelyn Hooker, 1957) תוצאות מבחנים פסיכולוגיים באוכלוסייה מעורבת המעידים על כך כי לא נמצאה בקרב ההומוסקסואליים פסיכופתולוגיה יותר מאשר אצל הטרוסקסואלים. מחקר מהפכני זה הוביל ב-1973 לשינוי בהגדרת ההומוסקסואליות כפתולוגיה במדריך האבחנות הפסיכיאטריות (IV-DSM, 1994) הגדרה זו סיווגה את התנהגות ההומו לסביבת כסטייה או/ו כמחלה, ואת ההומוסקסואליים הגדירו כסוטים וחולים במהותם ושיש לרפא אותם ולהקיע את התופעה מהחברה. (שגיא, 2009). עם הוצאת ההומוסקסואליות מהמדריך לאבחנות פסיכיאטריות ושינוי התפיסה כי הומוסקסואליות אינה מחלה או תופעה פתולוגית, חל

שינוי מהותי בתפיסת ההומוסקסואלים את עצמם ובתפיסת החברה אותם. המונח "הומוסקסואליות הובן והוגדר באופן שונה על פי הזמן, המקום והתרבות של החברה. (שגיא, 2009). כיום, מקובל להתייחס אל הומוסקסואליות כאל נטייה חד מינית המציינת את המגדר של אובייקט המשיכה המינית והרגשית של האדם. הומוסקסואליות היא הנטייה המינית של היחיד כלפי בני מינו ומתייחסת לגברים ונשים כאחד (Eliason, 1996). מודל מורכב יותר להגדרת הנטייה המינית מתייחס לארבעה ממדים: התנהגות חברתית- קשרים חברתיים ואורח חיים; התנהגות מינית- פעילות מינית ופיזית; העדפה רגשית- רגשות ותחושות; העדפה פיזית מינית- משיכה מינית ופנטזיות ארוטיות. (Chang&Katayama, 1996).

מחד, גישה זו מיטיבה לתאר לדעת החוקרים את טווח הרגשות וההתנהגויות אודות נטייתו המינית של הפרט. מאידך, גישה זו מקשה על השאלה מיהו הומוסקסואל ומיהו הטרוסקסואל. בניסיון לחקור את הסיבות להומוסקסואליות לאורך השנים הוצגו כמה גישות. הגישות הרווחות הן הגישה הביולוגית- פיזיולוגית והגישה של ההבניה החברתית (הקונסטרוקטיביזם החברתי) (גוד, 2002; אצל שגיא, 2009) שתי הגישות נבדלות זו מזו בתפיסות הפילוסופיות העומדות בבסיסן. הגישה הביולוגית- פיזיולוגית רואה בהומוסקסואליות דבר ברור, ממשית ואובייקטיבי. זו תכונה הקיימת לאורך ההיסטוריה, היא מולדת ובעלת שורשים פיזיים ונפשיים, ולא ניתנת לשינוי לאורך החיים. על פי גישה זו, הימצאותה של ארוטיקה הומוסקסואלית לאורך כל הזמנים ובתרבויות שונות מהווה הוכחה כי נטייה מינית היא תכונה יסודית וחיונית אצל האדם ואינה תלויה תרבות (קורן, 2003). לעומת זאת, המחזיקים בעמדה של הבניה חברתית – תרבותית גורסים, כי הומוסקסואליות היא יצירה חברתית וקטגוריה שנוצרה על ידי התרבות, היא תכונה נרכשת ולא ניתנת לזיהוי ברור. תיאוריה זו רואה את הקטגוריות השונות של מיניות כהבניה חברתית ולא כנתון טבעי ומבקשת לבחון בעין ביקורתית את ההשפעות החברתיות שהובילו להגדרה דיכוטומית של המושגים: הומוסקסואליות והטרוסקסואליות ולהוכיח כי המיניות מושפעת מטקסטים תרבותיים ומהקשרים תרבותיים- חברתיים. באמצעות כך, הם מקווים להביא לשינוי חברתי בתפיסת העולם לגבי מיניות (גרוס, 2009). אף שהמחקר בתחום תופס תאוצה בשנים האחרונות, הרי שהוא עדיין בחיתוליו ועדיין לא ניתן להצביע על הסבר ממצה ומניח את הדעת שיצביע על הסיבות שגורמות להומוסקסואליות. יחד עם זאת, המחקר על מקור הנטייה המינית ההומוסקסואלית נוטה להצביע כיום על בסיס גנטי או ביולוגי להומוסקסואליות, אף כי הגן הספציפי האמור לחולל נטייה זו בקרב היחיד טרם זוהה. הסברה הרווחת כיום היא שהומוסקסואליות מולדת, ואנשים אינם בוחרים מרצונם להיות הומואים או לסביות (לזו ואבני, 2000).

על פי בן עמי (2010), נראה כי המחקר על האטיולוגיה של ההומוסקסואליות מציג תיאוריות שונות. ונראה כי קיימת הסכמה, באופן כללי, באשר לתפיסת הילדות והנערות כשלבי התפתחות קריטיים בתהליך היווצרותה של הזהות המינית (Bell, Weinberg&Hammersmith, 1981). בניסיון לענות על שאלת האטיולוגיה, לטענת חוקרים, צמחה תפיסה אחרת, משנות השישים של המאה הקודמת, המציגה את גיבוש הזהות ההומוסקסואלית והלסבית כרצף התפתחותי הנמשך לאורכה של כל תקופת החיים ולא כמשהו של מאורעות בודדים מתקופת הילדות. (Trolden, 1979; 1989; Cass, 1984; Hopkins, 1969; Wolfenden, 1963).

1.1.2 הומוסקסואליות וגיבוש הזהות המינית

גיל ההתבגרות הוא תקופה סוערת של שינויים ומשימות, הנמצא בין הילדות לבגרות. זהו גיל המאופיין בתהליכי שינוי המקיפים היבטים רבים ומגוונים בהתפתחותו של הפרט: התפתחות מינית, גדילה פיזית, התפתחות קוגניטיבית, גיבוש מערכת ערכים ופיתוח קשרים חברתיים ויחסים זוגיים (פלום, 1995). תקופה זו מציבה אתגרים משמעותיים ביותר בפני כלל המתבגרים ובפרט עבור אלו המתלבטים בזהותם המינית.

המושג זהות הוא תוצר התפתחותו של היחיד כחלק בלתי נפרד של החברה, וכך גם הזהות ההומוסקסואלית. תהליך התפתחות הזהות המינית של מתבגרים ומתבגרות בעלי נטייה חד מינית מתפתחים באותה תקופה כמו מתבגרים הטרוסקסואליים אך ישנם דפוסים נבדלים. תהליכי ההתפתחות אינם מתמקדים רק בהעדפות או במשיכה הארוטית לבני המין הזהה או בני המין השני, אלא נוגעים בזהות המינית במובן הרחב, קרי, בהתפתחות האישיות המגדרית הכוללת בתוכה היבטים קוגניטיביים, רגשיים, ארוטיים, התנהגותיים, חברתיים ועוד. התנהגות מינית ומיניות הן חברתיות במהותן. ערכים סוציו תרבותיים מגדירים מהי מיניות, מטרותיה, דרכי ביטוייה ומשמעותה. (בן עמי, 2010; גרין, 2004; Troiden, 1993; Shively & De Cecco, 1977).

בספרות קיימים כמה מודלים תאורטיים המתארים התפתחות של נטייה מינית הומוסקסואלית. רוב המודלים מדברים על התפתחות ליניארית, כפי שמקובל לראות בפסיכולוגיה המודרנית, כאשר לא ניתן לדלג על שלבים או לשנות את סדרם. לפי מודלים אלו בכל אחד מהשלבים, חשים בני הנוער ההומו לסביבים תחושות קשות העלולות להביאם- למצוקה, לרגרסיה בשלב ההתפתחותי ולמצבים פסיכופתולוגיים. בסוף כל שלב מתקיימות התמודדות וצמיחה המביאות את בני הנוער אל פתחו של השלב הבא (פורר-עילם, 2013).

אחד המודלים הלינאריים המקובלים לתיאור תהליך גיבוש הזהות ההומו לסבית הוא המודל- של קאס (Cass, 1979). מודל זה מתייחס לתהליך הפסיכולוגי המאפיין את שלבי גיבוש הזהות. מודל זה מתבסס על שישה שלבים המתחילים בנקודה בה לאינדיבידואל תפיסה עצמית שלו כהטרוסקסואל. בנקודה מסוימת בחייו חל שינוי. הדבר יכול לקרות בילדות, בגיל ההתבגרות, בתחילת הבגרות, בגילאי הביניים, או אפילו בשלב מאוחר יותר של חייו.

החל מסוף שנות התשעים הוצבו סימני שאלה בנוגע למודלים לינאריים אלו. הביקורת התרכזה בהתעלמות המודלים הללו מהקשרים אישיותיים והיסטוריים של התפתחות הנטייה המינית (שביידל, 2011). מודל שהציעו חוקרים ישראלים אליצור וזיו (2001), (Elizur & Ziv, 2001), אצל (שביידל 2011), הוא מודל תלת שלבי, מודולרי, שאינו מבוסס על ההתפתחות הכרונולוגית של הדברים, ושלביו יכולים להשתלב זה בזה בצירופים שונים על ציר הזמן. מודל זה מתאר בתמציתיות את שלבי ההתפתחות של הנטייה ההומו לסבית:

הגדרה עצמית - הבחנה של הפרט במשיכתו כלפי בני מינו, בדיקה ובחינה של משמעות- המשיכה הזו תוך השוואה לקבוצת השווים והחלטה באשר להגדרה העצמית. תחושות נפוצות בשלב זה הן חרדה ותחושת בדידות, המתלוות לעיתים קרובות לניתוק חברתי.

מקובל לחשוב כי בשלב הזה קיימת רמת סיכון גבוהה להתנהגויות של אובדנות והרס עצמי בקרב הנוער ההומו-לסבי.

קבלה עצמית - זוהי קבלה של הנטייה ההומוסקסואלית כחלק בלתי נפרד מהזהות האישית. השלב הזה כרוך ברגשות מעורבים - מצד אחד הפרט חש הקלה כתוצאה מהגעה ל"תשובה" לשאלות המעיקות וסיום ההתלבטות סביב הזהות, אך מצד אחר - לעיתים קרובות, הוא מבין שמסלול חייו עומד להיות שונה מזה של הרוב.

חשיפה - החשיפה היא הודעה של הפרט לאחרים על נטייתו המינית. יש לציין שקיימים סוגי-חשיפה שונים: חשיפה כלפי הקהילה ההומו לסבית, חשיפה כלפי אחרים משמעותיים הטרוסקסואליים וחשיפה כלפי משפחה. על פי שילה (2008), הצלחת התהליך מותנית בגורמים הבאים: עמדות חיוביות כלפי הומוסקסואליות מצד החברה והסביבה הקרובה (משפחה וחברים), גילוי סובלנות כלפי הומוסקסואלים מצד הסביבה התרבותית והדתית שבה חי האדם, וכן, הרחבת מעגל החברים והמכרים שהם הומואים ולסביות, כל אלו יקלו על האדם להשלים עם תהליך גיבוש הנטייה המינית, אשר יתרמו להרגשת שלמות עצמית ותחושת רווחה אישית.

חלק ניכר מהתפתחות הזהות מתרחש גם בתוך בית הספר ולכן הפרק הבא יעסוק בסקירה ספרותית, היסטורית הנוגעת בתופעת ההומוסקסואליות במערכת החינוך בישראל.

פרק ב'

1.2 הומוסקסואליות ומערכת החינוך

בחלק זה אציג סקירה היסטורית בתפניות שחלו במדיניות כלפי נוער בעלי נטייה חד מינית במשרד החינוך ובכנסת בכלל. בהמשך אציג את מצבו של הנוער בעל הנטייה החד מינית בבית הספר וכיצד הוא תופס את מקומו במערכת לצד השינויים החלים במערכת החינוך ובתפיסות הציבור ומקבלי ההחלטות בכלל.

1.2.1 הומוסקסואליות ומערכת החינוך - סקירה היסטורית

מדיניות משרד החינוך בנושא נוער בעלי נטייה חד מינית עברה שינויים רבים במהלך השנים. השינוי המהותי שהיווה השפעה על עמדות ותפיסות בקרב הציבור הישראלי וכן בקרב קובעי המדיניות היא הקמת היחידה לחינוך מיני במשרד החינוך, אשר נוסדה בשנת 1973. (ידיד ואחרים, 2011). יחידה זו הוקמה בעקבות דיון ציבורי שעלה סביב ביקורת כלפי התנהגותם המינית של בני הנוער בישראל אשר הוגדרה כ"הדרדרות מוסרית".

לקראת סוף שנות השמונים הפכה היחידה לחינוך מיני כחלק מהשירות הפסיכולוגי-הייעוצי של משרד החינוך. מטרתה של היחידה קיבל שינוי מהותי בתפיסה – במקום מתן ידע וחינוך להתנהגות מוסרית, הושם דגש על הסתכלות הוליסטית על אישיותו של התלמיד, פיתוח כישורי חייו ובריאותו האישית. מאמצע שנות התשעים נוספו לתכניות נושאים הקשורים בבריאות, שוויון בין המינים וחשיבות השימוש במקורות מידע ואמצעי תקשורת. הוצאה אף חוברת ראשונה בנושא הזהות החד מינית. מתחילת המאה העשרים ואחת, העיסוק בנושא הנטייה החד מינית הפך לחשוב ובלתי נפרד

מתכנית החינוך המיני. בשנת 2001, נעשה שיתוף פעולה עם ארגון "חושן". שיתוף פעולה זה הניב שיתוף פעולה פורה, עתיר ידע, ימי עיון ליועצים חינוכיים ולאנשי חינוך, מתנדבים צעירים ושיתוף פעולה עם ארגונים נוספים כגון: "ארגון הנוער הגאה" וארגונים נוספים ושיתוף הפעולה נמשך גם כיום. בסוף יוני 2006, פרסמה היחידה לחינוך מיני שפ"י, תכנית חינוכית בנושא נטייה חד מינית, המציעה מגוון של חומרים לימודיים, סיפורים אישיים ועוד. חומרים אלו זמינים ופונים לאוכלוסיות השונות- אנשי חינוך, הורים ותלמידים. (בן עמי, 2010; ברנע ולורנץ, 1995).

בשנת 2008 פרסם משרד החינוך תכנית "כישורי חיים" שהיא תכנית חובה. בתכנית שמיועדת לכתות ט' שולבו פרקים שעוסקים בזהות מינית הומו-לסבית. (משרד החינוך, 2008, עמ' 44-27).

בשנת 2010, שר החינוך דאז, גדעון סער, הכיר לראשונה בפעילות של תלמידים ב"ארגון הנוער הגאה" כחלק ממיזם "מחויבות אישית" המופעל בכתות י' במערכת החינוך.

בעקבות הרצח ב"בר נוער", 2009, הציג שר החינוך מדיניות כנגד הומופוביה. שנה לאחר מכן, הוחלט לציין יום בין לאומי כנגד הומופוביה. במאי 2011, פרסם משרד החינוך לראשונה, חוזר מנכ"ל הפונה למנהלי ביה"ס לציין את היום הבינלאומי נגד הומופוביה, בה מתבקשים בתי הספר להפעיל פעולות חינוכיות ולהיעזר באתר שפ"י וכן, בארגונים כמו "חושן" ו"איגי"(ידיד ואחרים, 2011).

1.2.2 מצבו של הנוער ההומו – לסבי בבית הספר

בשנת 2008 ערך ארגון הנוער הגאה בישראל מחקר השוואתי מקיף אודות התנסויותיהם וחווייתיהם של תלמידים הומוסקסואליים במערכת החינוך (שילה ופזמוני- לוי, 2008).

הממצאים הצביעו על התפתחות חיובית מסוימת כמו למשל הגברת שיתוף הפעולה בין משרד החינוך וארגונים של נוער הומוסקסואל, הכנסת תכנים בנושא נטייה חד מינית לאתר השירות הפסיכולוגי- החינוכי, לתכניות כשורי חיים, כינוס ועדות בכנסת והכרזת שרת החינוך על ארגון נוער גאה כתנועת נוער במסגרת מערכת החינוך. כל זאת, במטרה להחדיר את הנושא ולהעלות את המודעות והרגישות בקרב יועצים חינוכיים וסגל בית הספר. עם זאת, בחינת מצבה של האוכלוסייה ההומו- לסבית בבתי הספר מצביע על תחושה קשה בקרב אוכלוסייה זו.

המרחב הבית ספרי לא רק שאינו מאפשר דיון ולמידה סביב הסוגיה ההומוסקסואלית, אלא מהווה סכנה פיזית ונפשית עבור תלמידים אלה (שילה ופזמוני- לוי, 2008). מצב דומה עולה ממחקרים שונים בעולם המערבי. היחס העוין של קבוצת השווים כלפי הומואים ולסביות בבתי הספר, כפי שעולה ממחקרים אלה, מתיישב עם עמדותיהם של מתבגרים הטרוסקסואליים כלפי מיעוט זה (זמיר, 2003; שגיא, 2009; שילה ופזמוני- לוי, 2008; שם טוב, 2008; &Truong, 2001; Russel, Seif). יתרה מזו, חיפוש מקלט של בני נוער אלה בארון הופך אותם שלא בטובתם ל"בלתי נראים", ועובדת היותם "בלתי נראים" היא המאפשרת לאנשי חינוך להתעלם מהצרכים המיוחדים של קבוצה זו ולהתכחש לקיומה, כפי שקורה ברוב בתי הספר. הדבר מצער מאוד, משום שדווקא אנשי חינוך הם הכתובת הקרובה ביותר לבני נוער אלה, שרובם אינם יכולים בשלב זה לפנות להוריהם לקבלת תמיכה והבנה (לוז ואבני, 2000).

על פי מחקרים, עמדותיהם של מורים, יועצים חינוכיים ומטפלים כלפי הומוסקסואליות משפיעות על השירות ואיכות הסיוע שמקבלים הומואים ולסביות, ועל רווחתם הנפשית בסביבת בית הספר בכלל (בן עמי, 2010; זמיר, 2003).

כמו כן, נמצא כי מתבגרים הומואים ולסביות נתקלים בקשיים משמעותיים בתהליך קבלתם במערכת החינוך (בן עמי, 2010; שובל, 2006; Lemoire&Chen, 2005). נתון זה אינו מפתיע מאחר ונמצא במחקרים שונים בארץ ובעולם כי עמדותיהם של אנשי חינוך כלפי הומואים ולסביות אינן שונות מעמדות הציבור הרחב (זמיר, 2003; Ben Ari, 2001).

בני נוער בעלי נטייה חד מינית דיווחו על שימוש נמוך במערך הייעוץ החינוכי ועל חוסר שביעות רצון מחוויית הייעוץ בגלל "הנחות שגויות והטיות סמויות" בקרב יועצים חינוכיים (Satcher&Leggett, 2007 אצל שם טוב, 2008). בן עמי (2010), במחקרו שעסק בחוויה הבית ספרית של תלמידים בעלי נטיות חד מיניות, מצא כי לבני נוער בעלי נטייה חד מינית קשיים רבים, הם מבוטאים כגורמי דחק חיצוניים המתבטאים למשל בשתיקה, מתוך הרגשת בדידות במערכת. המתבגרים במחקר של בן עמי, דיווחו כי הצוות החינוכי בבית ספרם מתעלם באופן שיטתי וקבוע מקריאות גנאי המופנות כלפיהם. מתחושות בני הנוער, בעלי הנטייה החד מינית עולה כי המורים והיועצות פשוט לא מגיבים כנגד קריאות הגנאי, אין תחושת מוגנות כלפי התלמידים בעלי הנטייה החד מינית, וישנה תחושה של הומופוביה. כמו כן, מצא בן עמי במחקרו כי מסגרות חינוכיות שבהן הושם דגש על גיבוש חברתי, סובלנות כלפי השונים והתמודדות למול תופעות של אלימות – מסגרות אלו העניקו משאב חיצוני משמעותי ועוצמתי לבני הנוער בעלי הנטייה החד מינית, בהתמודדותם היומיומית וביכולת התפתחותם באופן מיטבי. גם במחקרם של פזמוני-לוי ואחרים (2005), נמצא כי בני נוער בעלי נטייה חד מינית אינם מוצאים אוזן קשבת למצוקותיהם הן במסגרות הבית ספריות והן במסגרות בלתי פורמליות. נמצא כי הם חוששים לקבל עזרה אפילו מאנשי המקצוע האמונים על רווחתם בתוך בית הספר קרי: מורים, מחנכים יועצים ופסיכולוגים. לחרדה הזו מתווספת העובדה כי ישנה אפשרות סבירה לכך כי אנשי המקצוע יידעו את הוריהם אודות נטייתם המינית, בניגוד להסכמתם. נמצא כי עיקר הקשיים המאפיינים התמודדות עם גילוי הנטייה המינית וחשיפתה בפני אחרים תלויה מאוד ביחס הסביבה לנטייה המינית. הסתרתה של הנטייה המינית עשויה לגבות מחיר נפשי כבד, מה גם שחשיפת הנטייה החד מינית עשויה גם היא ליצור תגובות שליליות של דחייה, בידוד חברתי והצקות (שילה, 2008). עוד מוסיפים פזמוני-לוי ואחרים (2005), כי לאור נתוני המחקרים, מורים נוטים להגיב בהתעלמות ובחוסר מעש כאשר הם שומעים ביטויי גנאי כגון: "הומו" כלפי הומוסקסואליים ולסביות או כאשר הם חווים אלימות.

האווירה והסביבה הלימודית חשובה ביותר עבור בני הנוער המבלים בה שעות רבות מהיום. כאשר ישנו אקלים חינוכי מיטבי, יש ביכולתו של התלמיד למצות את הפוטנציאל הלימודי שלו, לפתח ולקדם את יכולת העמידה שלו בזמן לחץ וכן, יש ביכולתו לקבל ערכים של סובלנות לשונה תוך פיתוח תקשורת בין אישית מכבדת (ארהרד, 2001).

שגיא, (2009) אף מוסיפה כי תפקיד הסביבה בולט עוד יותר כאשר מדובר בנוער בעל נטייה חד מינית. מתוך כך, החוקרים מסיקים כי למרות השינויים החיוביים שחלו במערכת החינוך הקשורים באוכלוסייה בעל הנטייה החד מינית, עדיין לא ניתן להבחין בשיפור מצבם (שילה ופזמוני, לוי, 2008).

נכון לשנת 2015, לא יצא חוזר מנכ"ל בנושא נטייה חד מינית המחייב את בתי הספר לפעול למול נהלים מובנים וברורים אשר אמורים לסייע לרווחתם הנפשית של תלמידים בעלי נטייה חד מינית. התייחסות להעלאת תכנים במסגרת תכניות הלימוד והפעלת תכניות התערבות ושימת דגש על פלורליזם וקבלת השונה מותנות ותלויות אך ורק בפוליטיקה ובסדר העדיפויות של בתי הספר השונים. בהתאם לכך, מחקרים שבדקו את רווחתם הנפשית של תלמידים בעלי נטיות חד מיניות

במערכות חינוך שונות בעולם המערבי, העידו שסביבת בית הספר היא לרוב סביבה מלחיצה עבורם וכי הם מתקשים להתמודד עם הקשיים והצרכים המאפיינים אותם (Ardon&Howell,2009). כמו כן, גם אנוכי, לא מצאתי כל התייחסות לנושא המעבר לצבא של בני נוער הומוסקסואליים בתכנית כשורי חיים.

בישראל סביבה משמעותית נוספת בה נמצאים בני נוער בעולם בכלל, ובישראל בפרט היא המסגרת הצבאית. לכן, בפרק הבא אדון ואסביר מהי תכנית המעברים ומהי תרומתה מאחר ושלב המעבר מהתיכון לצבא הוא זמן קריטי וחשוב להבנת מחקר זה. וכן, בהמשך אתייחס לתכניות המוצעות על ידי משרד החינוך וצה"ל.

פרק ג'

1.3

בפרק זה אציג את נושא מעברים ורצפים בחיים תוך התמקדות בשלב המעבר מהתיכון לצבא. מכיוון שבני נוער רגע לפני התגייסותם לצה"ל ניצבים בפני תקופת מעבר נוספת וחדשה בחייהם. תקופה זו היא גורם נוסף ומשפיע בהתמודדות בני הנוער מול פיתוח ובניית זהותם. כמו כן, אציג את תכנית המעברים אשר מוצעת על ידי משרד החינוך, אשר אמורה לסייע לבני הנוער המתבגרים, לעבור לשלב הבא, שהוא גיוס לצה"ל, יותר בקלות.

1.3.1 תכנית מעברים

"במערכת החינוך מתקיימים מספר מעברים מרכזיים וקבועים מלבד המעבר מדי שנה לדרגת כיתה גבוהה יותר. מעברים אלו הנם נורמטיביים, צפויים ומתוכננים במהלך שנות הלימוד - מעבר מן המשפחה לגן, מהגן לכתה א', מביה"ס היסודי לחט"ב, מחט"ב לחט"ע ומחט"ע אל הצבא והאזרחות." (בינשטוק, 2004 מתוך אתר האינטרנט של שפי"י).

לכל תלמיד המגיע לשלב המעבר מאפיינים הייחודים רק לו כמו תכונות אישיותיות, יכולות לימודיות, נטיות, היסטוריה משפחתית, בריאותית ועוד. לעיתים חווים התלמידים פרט לשלב המעבר שינויים שאינם נורמטיביים או צפויים כגון: גירושין, אובדן ועוד. שינויים אלו מצריכים כוחות נפשיים וכישורי התמודדות אשר יוכלו לסייע לתלמיד לעבור בהצלחה את שלב המעבר על אף השינויים הלא צפויים. גם לשינוי מורים, מחנכים ודמויות מפתח ישנה השפעה על הפן הרגשי של התלמידים. על פי פויירשטיין (אצל בינשטוק ואחרים, 2004), למעבר ישנה השפעה זו צדדית מחד הוא מושך, מסקרן, מפתח עם תקווה לשינוי ומאידך, הוא יכול להיות גם אירוע טראומטי, מפחיד, התנתקות מהמוכר, התמודדות עם שינוי ואפילו יש לכך דרישה לגלות כושר הסתגלות וכושר הישרדות. לאדם שני צרכים מנוגדים: הצורך בקיום, כפי שחייתי עד כה, והשני, הצורך לחיות ולהשתנות. חוסר איזון בין שני הצרכים הללו תוך דרישה לשינוי קיצוני, אובדן הזהות ואובדן המוכר עשויים להוביל את האדם לחרדה. החרדה מופיעה בעקבות השינויים המואצים והמעברים החדים אותם אנו עוברים המאלצים אותנו להתמודד עימם לעיתים ללא הכנה ראויה או ליווי. קיימות שלוש תגובות המאופיינות במצבי מעבר (פויירשטיין, שם, בעקבות פרויד והרטמן אצל בינשטוק ואחרים, 2004):

- 1 תגובה אלופלסטית (FIGHT) כאשר אדם חש מאוים הוא נאבק במקור האיום על מנת להשתחרר ממנו.
- 2 תגובה של בריחה (FLIGHT) כאשר אדם חש שהוא נמצא במצב של סכנה , הבריחה הופכת למנגנון הגנה בעבורו. בהרבה מן המקרים, בריחה מובילה להתנהגויות סיכון.
- 3 תגובה אוטופלסטית- כאשר אדם חש מאוים תגובתו תהיה מאופיינת בשינוי העצמי, פיתוח כושר חשיבה ולמידה. התייעלות מהתנסויות קודמות.

באמצעות התערבות נכונה , יקבלו התלמידים הכנה שתעודד את התגובות האוטופלסטיות , אשר יעזרו לתלמיד בהצבת מטרות ברורות לחיים והזדהות עם ערכים.

על פי מודל ההתפתחות של אריקסון המתמקד בשלבי התפתחות האדם בכל שלב בחייו ניתן לשייך את בני הנוער לקראת גיוסם לצבא לשלב החמישי בהתפתחות זהות לעומת טשטוש זהות. בשלב זה של ההתפתחות בני הנוער עומדים בקונפליקט בין תחושת הזהות האישית לבין תחושת טשטוש הזהות. מתבגר, שהתמודד בהצלחה עם הקונפליקטים בשלבים הקודמים, אמור להיות בשלב זה – אדם המאמין בזולתו, בעל תחושת אוטונומיה ובטחון עצמי, יוזם, מאמין ביכולתו לעמוד באתגרים ולהגיע להישגים ראויים. בשלב זה עליו להתמודד עם משימת יצירת הזהות האישית שלו. עד לשלב זה, הפנימו המתבגרים את הערכים, הדעות וההתנהגויות, של הדמויות המשמעותיות שליוו אותם עד כה. בנוסף, חווים המתבגרים שינויים רבים כמו: שינויים גופניים, מיניים, שכליים וחברתיים, הגורמים למתבגרים להתלבט בשאלות אודות זהותם. לפי אריקסון, האישיות המתעצבת תהיה שונה מכלל ההזדהויות הקודמות והיא ייחודית ובלעדית לפרט. אין שני אנשים בעלי אותה זהות אישית. המושג "זהות אישית" מתייחס ליכולת של האדם להעריך את תכונותיו, כוחותיו, וחולשותיו, לקבלם ולהחליט כיצד הוא מתכוון להתמודד איתם. כמו כן, מושג זה כולל את דעותיו והשקפת עולמו בנושאים שונים וגם את ההתפתחות הגופנית והשינויים המיניים הדורשים יכולת קבלה ובניית זהות מינית, לאור הדחפים החדשים המתעוררים עם גיל ההתבגרות. חיפוש זהות הינו תהליך אקטיבי. תהליך גיבוש הזהות מלווה בתלות בדעת קבוצת החברים, ויש לה השפעה רבה על המתבגר. כל ביטוי של חוסר סובלנות מצד הקבוצה כלפי השונה מדגיש את השאיפה של המתבגרים לבניית זהות שונה מזו של ההורים. המתבגר מתנהג כמו כולם כדי לדעת במה הוא שונה וייחודי. בהמשך, המתבגר ישתחרר מתלותו בדעת הקבוצה כדי להיות הוא עצמו ולגבש זהות בוגרת וייחודית. במהלך שלב זה, ניתן לזהות התנהגויות שליליות והרסניות של המתבגרים מתוך חוסר סובלנות כלפי השונה. הם פועלים מתוך הצורך בהגנה, בשלב אובדן הזהות. המתבגרים נוטים להיות כוחניים, לא סובלניים ואף אכזריים לכל מי ששונה מהם. זה יכול להתבטא בשוני בלבוש, התנהגות, צבע עור ועוד. כל מי שנתפס כשונה או חריג זוכה לדחייה וללעג וכן לחוסר התחשבות. דבר זה יגרום למשבר גדול יותר בזהותם של המתבגרים הנחשבים כבני מיעוטים, השונים מקבוצת הרוב. על בסיס תורתו של אריקסון, בינשטוק ואחרים(2004), מוסיפים כי יש להקפיד בכל מעבר על תהליך פרידה ולהפיק ממנו למידה ואסטרטגיה להמשך. כמו כן, מוסיפה בינשטוק כי תלמידים אשר נמצאים בשלב לקראת מעבר נורמטיבי רצוי למפות את אוכלוסיית התלמידים כדי לקחת בחשבון את הרקע של התלמידים והמטען אותו הם נושאים אתם למעבר, כדי להכין עבורם תכנית התערבות מתאימה. כמו כן, חשוב לקחת בחשבון את עברו של התלמיד, ולהכיל אותו בתוך המעבר

המתוכנן. ישנה חשיבות רבה להתייחס לפרידות, על מנת לעזור לתלמיד לפתח חוסן באמצעות מפגש ודיאלוג. המטרה ליצור מפגש שבו יוכל התלמיד להצטייד בכוחות שעזרו לו עוד קודם במעברים השונים של חייו. חשוב לתת את הדעת ולהתייחס לשינוי ולהקלה מחד, ומצד שני, יש להתייחס לחששות המלווים בחרדות, קשיים ואכזבות. לעיתים בני הנוער נוטים לפתח ציפיות שלא בהכרח יתממשו. גם מייזליס (2001) במחקרה, מחזקת את דברי בינשטוק בהתייחסותה לתקופת המעבר מהתבגרות לבגרות אשר נוגעת בפרק הזמן מגיל 18 עד הזמן שבו הצעירים עצמם והסביבה מחשיבה אותם לבוגרים. בישראל לתקופת מעבר זו, על פי מייזליס (2001), ישנה התייחסות חשובה ומיוחדת, שכן מרבית הצעירים והצעירות בני ה-18 משרתים בשירות חובה שנמשך כ-20 חודש לבנות, עד שלוש שנים לשירות הבנים. לשירות ישנה השפעה משמעותית על תהליך המעבר מהתבגרות לבגרות. השירות הצבאי מציב את הצעיר הישראלי בפני עולם חדש, השונה לחלוטין מזה המוכר לו. המסגרת החופשית יחסית של בית הספר התיכון מתחלפת ב"כור ההיתוך" הצבאי, המחייב שינוי רדיקלי של דפוסי החשיבה וההתנהגות. לשירות הצבאי בצה"ל ישנם מאפיינים המייחדים אותו לעומת צבאות אחרים במערב. למשל החברה הישראלית מתמודדת מול איומים ביטחוניים ומנגד השירות הצבאי הוא שירות חובה לכולם ומהווה אבן דרך מהתבגרות לבגרות (מייזליס, 1995) לשירות הצבאי ואף לציפיות לקראתו, עוד זמן רב קודם לגיוס, ישנה משמעות רבה בחיי המתבגרים הישראלים, עד כדי העצמת תהליך החברות, בשלב מוקדם מן המצופה לגילם תוך הטמעת כללי וערכי התרבות הישראלית (מייזליס, 2001). החברה הישראלית תופסת את השירות הצבאי כתנאי הכרחי לקיומה של המדינה והופכת את השירות עצמו למרכזי וחשוב. זהו מעין שלב חניכה בדרך לזהות ישראלית בוגרת (מייזליס, 1995). מתוך כך, ממליצים בינשטוק ואחרים (2004), לשרטט עבור התלמיד תמונה אידיאלית של המעבר. יש להדגיש את הדמויות המלוות במעבר, וכן, לתת לתלמיד תחושה שהמסגרת החינוכית מכירה אותו ושומרת על ייחודיותו. בין הכלים המוקנים לתלמיד יש להקנות לו את היכולת להשפיע ולכוון את עצמו לקראת התנהלותו מול מסגרת שבה אין לו שליטה עליה והיא איננה מתמקדת רק בו. שיתוף ההורים וחבירתם לתהליך המעבר חשובה והכרחית.

1.3.2 הכנה לצה"ל

עם הקמת צה"ל הוקם במקביל מערך הכנה לבני נוער לקראת השירות. בתחילה עיקר ההכנה הייתה יציאה לגדנ"ע, כאשר במהלך הגדנ"ע האימון המרוכז (או אימון התנסות בבסיס גדנ"ע שמכונה כיום בפשטות "שבוע גדנ"ע") לשבוע מקבלים בני הנוער ידע לקראת הגיוס. בעבר הדגש בגדנ"ע היה על הכשרה מעשית כמו תפעול נשק להכנה לקראת השירות, וכיום, עיקר העיסוק הוא בידע הדרוש למתגייס במסגרת הדמיית המסגרת הצבאית - תנאי המחיה, המשמעת הנוקשה, ציות לפקודות ומאפיינים נוספים שעלולים לרוב לגרום למצוקה נפשית למי שאינו מורגל בהם. בשנת 1990 הורה משרד החינוך על כתיבת תכנית מסודרת לקראת הגיוס לצה"ל במסגרת התיכון בשיתוף פעולה עם צה"ל. בעקבות שיתוף הפעולה נכתבו תכניות הכנה לקראת גיוס המועברות בעיקר בכתות י"א וי"ב ועיקרן העלאת המוטיבציה בקרב הצעירים והצעירות (מייזליס, 1995). כמו כן, ישנם מכונים שונים המכשירים את הצעירים והצעירות מההיבט של כושר גופני.

מערך ההכנה המופעל על ידי משרד החינוך מתבסס על חמישה מרכיבים: ערכים, מידע, הסתגלות, כושר גופני ומעורבות ההורים. על פי ישראלשוילי (1992), ישנן מספר פעילויות או פרויקטים שנעשים עם תלמידי התיכון בכתות י"א וי"ב:

***מפגשים יזומים על ידי יועצת בית הספר והמחנכים** . מטרתם העלאת נושאים שונים הקשורים בהתמודדות עם השירות הצבאי ואופן ההסתגלות למסגרת הצבאית.
***יום חילות צה"ל** - יום חשיפה ע"י נציגים מחילות צה"ל השונים המוסרים מידע על המסלולים השונים.

***מפגש עם נציגי לשכת הגיוס** במטרה להבין את התהליכים של שרשרת החיול.

* **שבוע הגדנ"ע**.

***ערב הורים ותלמידים** - בערב זה נפגשים עם קצין מצה"ל שומעים הסברים ומעלים שאלות. התכנית המוצגת היא בגדר הרצוי ולא המצוי. אופי התכנית וטיב הפעלתה תלויים במסגרת בית הספר התיכון בו לומדים התלמידים ואין תכנית אחת ברורה וקבועה. (מייזליס, 1995).
בתכנית המעברים הנמצאת באתר שפיני"ט (2015), נמצאת המלצה לתכנית מעברים והכנה לצה"ל שנכתבה על ידי גלית בנימין, לכיתות י"א. בסיס רציונל התכנית הוא התמקדות בגיוס הלומדים באופן חיובי במטרה להפוך את הצעירים למבצעים יעילים, המתפקדים טוב יותר במצבי לחץ. התכנית תשיג את מטרותיה רק אם היא תהיה אמינה ומציאותית ותתייחס לתחומים המרכזיים שבהם עלולים המתגייסים למצוא קושי. ההכנה מתמקדת בשני היבטים: היבט קוגניטיבי הכולל רכישת מידע, עיסוק בסוגיות ערכיות ומוסריות, הכרת מודלים לקבלת החלטות, גיבוש צפיות רציונאליות מהשירות הצבאי, חיזוק מיומנויות להתמודדות עם מצבי לחץ ושחיקה. היבט רגשי מנטלי כולל עיסוק בתהליכים רגשיים המלווים את המתגייס בתהליך גיוסו כגון: פרידה מהעולם האזרחי, הוריו וחבריו ולעיתים אף מתחביביו ועיסוקיו, עמידה בלחצים ועמידה בפני סביבה ארגונית טוטאלית הדורשת ציות. מטרת ההכנה לצה"ל כפי שפורטו לעיל נמצאות גם בחוזר מנכ"ל של משרד החינוך.
על פי מייזליס ואחרים, נמצא כי פעילויות שונות בהכנה לקראת הגיוס מסיעות למגזרים שונים בתוך בני הנוער, כלומר בני נוער שונים יכולים להיעזר באופן שונה בפעילויות השונות (ישראלשוילי, 1992; לוסקי, 1988; מייזליס, 1995).

פרק ד'

1.4

בפרק זה אציג סקירה היסטורית המתייחסת להומוסקסואליות בצבאות העולם בכלל, תוך התמקדות בצבא ארצות הברית, ואתייחס בצורה מורחבת לשינויים בהתייחסות לבעלי נטייה חד מינית בצבא ישראל, צה"ל.

1.4.1 התייחסות לבעלי נטייה חד מינית בצבאות העולם

בצבאות רבים של מדינות שונות, עולה סוגיית שירותם של הומוסקסואליים ולסביות זה שנים, סביב סדר היום הציבורי והמשפטי. הפעילות הבולטת ביותר של תביעה להתבדלות מקולקטיבים, התרחשה בארצות הברית. הסערה הגדולה החלה עם הבטחתו הכושלת של ביל קלינטון, הנשיא דאז, בשנת 1992, אשר ביקש לבטל את האיסור הגורף שהוטל בשנת 1981 על שירות הומוסקסואליים בצבא האמריקאי. ביטול איסור זה היה נתון להתקפות משפטיות מתמשכות והצליח לזכות בהצלחות משפטיות נקודתיות בלבד. המתנגדים העיקריים לביטול האיסור היה מצד

הקונגרס והצבא. הפשרה שהתקבלה ברחבי ארצות הברית הייתה מדיניות הידועה כ- DON'T ASK DON'T TELL (DADT), שלפיה הצבא ימנע מלשאול מתגייסים לגבי נטייתם המינית, אך במקביל, במידה ויכריזו המתגייסים על נטייתם חד מינית ייאסר שירותם. מדיניות זו הובילה להחמרה במצבם של החיילים והחיילות בעלי הנטייה החד מינית בצבא האמריקאי. (HALLEY, J, 1999; גרוס, 2000).

במקביל, בשנת 1999, בבריטניה בוטל האיסור על שירות ההומוסקסואליים בצבא. איסור זה בוטל בעקבות פסיקה של בית הדין האירופי לזכויות האדם שלפיה האיסור פוגע בזכויות האדם המוגנות באמנה, ובמיוחד בזכות הפרטיות. בתי המשפט בבריטניה עצמה, סרבו להכריז על ביטול המדיניות. (גרוס, 2000). גם בקנדה הועלה נושא איסור שירותם הצבאי של בעלי הנטייה החד מינית, בדיון המשפטי הועלה הטענה בדבר הצירטר הקנדי לזכויות האדם. דיון זה הוביל לביטול האיסור. בספרד, קצין בכיר בצבא יצא מהארון באמצעות העיתונות במטרה לעודד אנשי צבא נוספים בעלי נטייה חד מינית. דבר זה גרם לזעזוע רב בספרד. כיום, ארצות הברית היא אחת מהמדינות הבודדות, למעט טורקיה ויוון, האוסרת על שירות ההומוסקסואליים בצבאה. גרוס (2000), ממיין במאמרו ארבעה טיעונים עיקריים המנסים להצדיק את איסור גיוסם של בעלי נטייה חד מינית לצבא. טיעונים אלו הועלו בעיקר בארצות הברית.

מחלה: עד לשנת 1973 רווחה הגישה הרואה בהומוסקסואליות מחלה שראויה לטיפול פסיכיאטרי. טיעון זה כמעט ואינו נשמע כיום, מאחר והאגודה הפסיכיאטרית בשנת 1973, הוציאה מרשימת המחלות הפסיכיאטריות את הנטייה החד מינית, קרי, הומוסקסואליות. עוד בהקשר של מחלה הועלה הטענה כי יש להרחיק הומוסקסואליים מהצבא בכדי למנוע את התפשטות מחלת האיידס.

סיכון ביטחוני/ סחיטה: נימוק זה רווח גם בישראל. בסיס הנימוק הוא כי מרבית ההומוסקסואליים אינם רוצים לחשוף את נטייתם המינית ובכך הם עלולים להיות חשופים לסחיטה על ידי מי שנטייתם זו ידועה לו והוא יכול לאיים ולספר על הנטייה לגורמים שונים שאינם יודעים על הנטייה. טענה זו הופרכה בארצות הברית מאחר ולא נמצא אפילו מקרה אחד של "סחיטה הומוסקסואלית". בישראל, בעבר, טעון זה היה מרכזי מאוד.

טיעון "המקלחת" ("פרטיות"): טעון זה סב סביב השאלה מה יקרה ברגע שבו יימצא חייל הומוסקסואל במקלחת עם קבוצת גברים עירומים? כאן עולה השאלה האם נפגעת הצניעות המינית של גברים הטרוסקסואליים או לחליפין האם נפגעת צניעותן המינית של נשים הטרוסקסואליות על ידי אישה לסבית שתמצא עמן במקלחת המשתפת? צ'רלס מוסקוס (Charles Moskos, 1998, בתוך: גרוס, 2000) סוציולוג אמריקאי טוען כי כפי שגברים ונשים הטרוסקסואליים אינם אוהבים להיחשף עירומים בפני בעלי נטייה חד מינית כך, גם הומוסקסואליים אינם אוהבים לחשוף את גופם בפני בני המין השני. גם בעלי הנטייה החד מינית וגם ההטרוסקסואליים לא אוהבים להיחשף באותה המידה. הפרטיות חשובה לכל אדם באשר הוא. (גרוס, 2000; Britton & Williams, 1995).

טיעון "המורל" ו"אחוות היחידה": זהו אחד הטיעונים "החזקים" ביותר לגבי איסור שירות הומוסקסואליים בצבא ארצות הברית. טעון זה שם דגש על הרצון לייעל את הצבא ויכולת ההצלחה הביצועית שלו בשדה הקרב. יעילות זו תתקבל אך ורק אם תהיה אחידות וחברות בין החיילים. במידה ויימצא מצב בו חייל בעל נטייה חד מינית באופן גלוי, יצורף ליחידה קטנה, זה

יביא להרס הגיבוש החיוני להישרדותה של היחידה בעיקר במצב מלחמה. הקיטוב והרס הגיבוש ייעשה בשל חילוקי דעות סביב נושא נטייה חד מינית, עד כדי אלימות והורדת מורל היחידה. מה שיובייל להורדה ביעילותה של היחידה. כמו כן, חיילים בעלי נטייה חד מינית יהפכו לקורבנות ויוטרדו בשל דעות קדומות של חיילים אחרים. כמו כן, מפקד הידוע כבעל נטייה חד מינית לא יוכל לפקד ולהנהיג מאחר והחיילים יפגינו כלפיו חוסר כבוד (Britton & Williams, 1995; גרוס, 2000). כיום, על פי גרוס (2000), הטיעונים העיקריים המושמעים נגד שירותם של הומוסקסואליים בצבא ארצות הברית, אינם עוסקים עוד סביב יכולתם של הומוסקסואליים לשרת בצבא, אלא, בהשלכות של תגובות החיילים ההטרוסקסואליים ותפיסותיהם כלפי הומוסקסואליים, הפוגעות באחוות היחידה, במורל, באחדות וביעילותה הצבאית.

1.4.2 הקשר בין גבריות לצבא

הקשר בין צבא וגבריות הוא בעל היסטוריה ארוכה. כבר במחצית הראשונה של המאה ה-20 האדירה הציונות את הדמות הגברית ותיארה את דמותו כ"בחור צעיר, בריא פיסית ונפשית, מעז ומוכן לקרב". בשל המצב ההיסטורי הקשה ורווי המלחמות בארצנו, דמותו של הלוחם הצבאי הפכה להיות חלק בלתי נפרד מהנרטיב הגברי-בטחוני ותפסה מקום חשוב, מרכזי המחזק את הגבריות. השרות הצבאי הפך למרכז החברה הישראלית וכן לשלב מעבר עיקרי המעניק גבריות ובגרות לגבר הישראלי והנורמטיבי. הגבר מתואר כצייד ולוחם. (קפלן, 1999; Ben-Ari, 2001).

חוקרים אחרים, טוענים כי למעשה הצבא מפלה לרעה את הגברים ממוצא מזרחי ומקדם לתפקידי מפתח את הגברים ממוצא אשכנזי. (סבירסקי, 1990; Levy, 1998).

יתרה מכך, התייחסותו המפלה לרעה של הצבא לחיילים וחיילות בעלי נטייה חד מינית, מאלץ אותם להסתיר את נטייתם המינית ולסגל לעצמם אימוץ של נורמות התנהגותיות הטרוסקסואליות. כאמור, הגבריות אשר אליה נחשפים חיילים בצבא מכוונת לגבריות הטרוסקסואלית. בצה"ל מצטיירת דמותו של החייל האידיאלי בסתירה לתיאור דמויות של נשים ושל הומואים, הנתפסים כנשיים. ערכו של הגבר עולה ככל שמבדילים את דמותו מדמויות או דימויים של ילדותיות, נשיות או הומוסקסואליות (קפלן, 1999; Ben-Ari, 1998).

גרוס (2000) עוד מוסיף, כי אהבה גברית נתפסת כאיום על האחוה הגברית בעיקר בגלל התפיסה המודרנית אשר יוצרת צורך עז לסמן קו ברור בין הטרוסקסואליות להומוסקסואליות, וכי צורך זה הוא הבסיס להתנגדותם של הטרוסקסואליים לגבי שירותם הצבאי של הומוסקסואליים. התנגדות זו מאופיינת בעיקר בהומופוביה, פחד ושנאת הומוסקסואליים. אדריאן ריץ' (Adrienne Rich, 1983) מצאה כי אצל הנשים המצב הוא שונה, וכי הקשר בין אהבה לאחוה נתפס אצלן כקשר של רצף ולא כהנגדה. היא כינתה זאת "הרצף הלסבי".

כמו כן, גרוס (2000), מוסיף ואומר כי כדי לשמר את התדמית הגברית והשונה מהומוסקסואליות חייב הצבא להכחיש את גורם התשוקה. כמו כן, יש לקחת בחשבון את התפקידים המגדריים של גבריות ונשיות. גבר מבטא את הגבריות שבו על ידי דחיית הנשיות ועל ידי דחיית המשיכה לבני מינו. באטלר (Butler, 1977) מחזקת את דברי גרוס בכך שהיא טוענת כי חלק מהמנגנון הצבאי בארצות הברית עומד על הטענה כי הומוסקסואליות בצבא מאיימת על הגבריות מכיוון שהגבריות בנויה על דחיית הומוסקסואליות. ניתן לראות כי הקשר בין מיניות וגבריות הוא קשר מורכב.

1.4.3 הומוסקסואליות בשורות צה"ל – סקירה היסטורית

בבואנו לבחון את מצב ההתייחסות של מדינת ישראל והחברה הישראלית בכלל, כלפי הומוסקסואליות בשורות צה"ל, נמצא כי ישראל והחברה הישראלית נמצאות מקום מתקדם יותר (יחסית למדינות רבות אחרות) זה מתבטא בחקיקת זכויות שוויוניות כלפי הומוסקסואלים (כגון: שוויון במתן עבודה להומואים ולסביות ובני/בנות זוגם, בגיל ההסכמה ליחסי מין שווה לכלל האוכלוסייה כולל הומוסקסואלים, ועוד).

גם צה"ל, כחלק מהותי מהחברה הישראלית, עבר שינויים בגישה כלפי הומוסקסואליות ושירות בעלי נטייה חד מינית בצבא (שילה ואחרים, 2006; גרוס, 2000).

בתחילת שנות ה-80, למרות שלא הייתה פקודה מיוחדת בנושא, עדויות מראות כי הנטייה בצה"ל הייתה לשחרר הומוסקסואלים שהצהירו על נטייתם המינית משירות צבאי, בעיקר על רקע נפשי. ההתייחסות להומוסקסואליות הייתה כאל מחלה או סטייה (גרוס, 2000).

בשנת 1983, נכנסו לתוקפן הוראות קבע מטכ"ל ואכ"א (ק-01-11-31) שכותרתן "שירות הומוסקסואלים בצה"ל". פקודות אלו קבעו, כי שיבוצם של חיילים בעלי נטייה חד מינית מוגבל בשל נטייתם, מאחר וזו עלולה להוות סיכון בטחוני. על פי צו הפקודה, כאשר ייוודע כי חייל/ת הם בעלי נטייה חד מינית, ייבחן המקרה לגופו. על רקע הסרת האבחנה של הומוסקסואליות מקובץ האבחנות הפסיכיאטריות (DSM3) בשנת 1973, העביר צה"ל פקודה חדשה, כי הומוסקסואליות אינה מהווה עוד סטייה או מחלה נפשית. מנגד, בהוראות הקבע של שנת 1983 נקבע כי על כל מפקד יחידה, אשר נודע לו כי חייל ביחידתו הוא בעל נטייה חד מינית, עליו להפנותו למרכז בריאות הנפש ובמקביל לדווח לגורמי בטחון שדה הנוגעים בדבר. ההחלטות בביטחון שדה הובילו למספר דברים: שחרורו של החייל מצה"ל או השמת הגבלות על המשך שיבוצו בתפקידים שונים או/ו העברת תחקיר בטחוני מקיף.

בפקודה עוד נקבע כי חייל הומוסקסואל לא יוכל לשרת בתפקידי "סוד מועדף", בקהיליית המודיעין ובתפקידי הצפנה והסתרה, ובנוסף לכך, חייל שיימצא בעל "חשד סביר" כי הוא בעל נטייה הומוסקסואלית יימצא בפיקוח בטחוני כל תקופת שירותו הסדיר בצה"ל. (שילה ואחרים, 2006).

בשנת 1993, עם הצהרתו של פרופסור עוזי אבן, הומו מוצהר וראש ביה"ס לכימיה באוניברסיטת תל אביב, אשר נאם בכנס ראשון שנערך בכנסת בנושא הומוסקסואליות וסיפר את סיפור סילוקו מהתפקידים הצבאיים הרגישים והסודיים שבהם שירת במילואים בשל היותו הומוסקסואל שונו הפקודות ועודכנו. ראש הממשלה ושר הביטחון דאז, יצחק רבין, העלה את הנושא מול גורמי הביטחון, ובעקבות זאת שונו הפקודות. הפקודה החדשה קבעה כי לא יוגבל גיוסם, שיבוצם וקידומם של חיילים הומוסקסואלים ואזרחים עובדי צה"ל. יחד עם זאת, עדיין קבעה הפקודה כי מפקד שיוודע על חייל בעל נטייה חד מינית ידווח על כך לגורמי בטחון שדה (ולא לגורמי בריאות הנפש כפי שהיה בפקודה הקודמת), וכי יתבצע תחקיר מקיף, וייתכן שחרור מוקדם או הגבלה על השיבוץ (משיקולי בטחון שדה), או שלא יינקט כל צעד שהוא. על פי הפקודה החדשה משנת 1993, חיילים בעלי נטייה חד מינית יכולים לשרת בכל תפקיד – גם כזה המוגדר כ"סוד מועדף", או בקהיליית המודיעין ותפקידי הצפנה והסתרה – אך רק לאחר שיתבצע תחקיר מקיף ובאישור גורמי בטחון שדה. רק בשנת 1998, בוטלה כליל הוראת קבע אכ"א בנוגע לחיילים בעלי נטייה חד מינית, ומאז

לא הוצאה בצה"ל שום פקודה הקשורה בשירותם של חיילים בעלי נטייה חד מינית. כלומר, משנה זו אין חובה על מפקדים לדווח לגורם צבאי כלשהו על חיילים בעלי נטייה חד מינית ביחידות השונות, וחיילים בעלי נטייה חד מינית יכולים לשרת בכל תפקיד שהוא בצה"ל ללא כל מגבלה.

פרק ה'

1.5 מה אומרים המחקרים שנעשו בתחום צבא והומוסקסואליות?

טרם נעשה מחקר הבודק את מצבם של בני נוער בעלי נטייה חד מינית בשלב המעבר מבית הספר התיכון לצה"ל. אך נעשו מחקרים שעוסקים בתחומים ושלבים אחרים או נוספים של בני נוער אלו. למשל, במחקר שנעשה על ידי ארגון הנוער הגאה בשנת 2006 על ידי שילה ואחרים, אשר עסק בבדיקת מצבם של חיילים וחיילות בעלי נטייה חד מינית המשרתים בצה"ל נמצא כי מרבית החיילים והחיילות "יצאו מהארון" טרם גיוסם לצה"ל. יחד עם זאת, נמצא כי מרבית החיילים בחרו שלא לחשוף את נטייתם המינית בפני גורמי הצבא (מפקדים, חיילים המשרתים עמם ואחרים). שילה ואחרים (2006), מצאו עוד במחקרם כי בעשור האחרון, בארץ ובעולם, ישנה ירידה מהגיל הממוצע בו בני נוער חושפים את נטייתם המינית לאחרים, דהיינו, ה"יציאה מהארון", וזה מתרחש סביב גיל 16. בעקבות גילוי זה, ניתן להבין כי מרבית החיילים והחיילות המתגייסים לצה"ל כבר גיבשו את הזהות המינית שלהם ומקבלים את זהותם העצמית כהומוסקסואליים. ממצא זה שונה מהערכות חוקרים אחרים שבדקו את אותה הסוגיה, אשר הניחו כי מרבית החיילים המשרתים "נמצאים בארון" במהלך שירותם הצבאי (גרוס, 2000; קפלן, 1999). מצבם של חיילים הומו-לסביים וחוויותיהם בצבא זכו להתייחסות מועטה בספרות המחקרית. אייל גרוס (גרוס, 2000) סוקר את התמורות החוקיות השונות שעבר צה"ל בנושא שירותם של הומוסקסואלים בשורותיו לאורך השנים, ומתייחס בקצרה גם לנושא היחס בין הפקודות הליברליות אשר אינן מגבילות שירות על רקע נטייה מינית לבין המציאות הקיימת. גרוס טוען כי התרת שירותם של הומוסקסואלים בשורות הצבא נבעה מהעובדה שהמציאות הישראלית בשנת 1993 הייתה כזו שלא נראה היה כי יהיו בצה"ל חיילים רבים בשירות סדיר "מחוץ לארון", בין השאר בשל האופי ה"ארוני" של החברה הישראלית ובשל הגיל המאוחר של ה"יציאה מהארון" בישראל, אך גם בשל החשש המיוחד ל"צאת מהארון" ביחידה צבאית, במיוחד ביחידה קרבית, דווקא בשל תרבותה ההומו-חברתית, תרבות הכוללת גינוי של הומוסקסואליות" (שם, עמ' 165). ממחקרו של קפלן (1999), אשר ראיין הומוסקסואלים ששירתו ביחידות קרביות, עולה כי רוב המרואיינים נמנעו מלחשוף את נטייתם בעודם בשירות ויצרו הפרדה מוחלטת בין עולמם הצבאי/קרבי לבין עולם החוויות הפרטניות (הכולל, בין היתר, התנסויות מיניות, אינטימיות ורומנטיות עם גברים). מסקנתו של קפלן היא כי למרות שאין פקודות בצה"ל אשר מגבילות גיוסם של הומוסקסואלים לצבא הרי שבפועל רוב ההומואים אינם חושפים את נטייתם המינית, כתוצאה מחששות שונים, וכי המצב בשטח דומה לזה שקיים בצבא ארה"ב – בו קיימת מדיניות Don't Ask Don't Tell – קרי, "אנחנו לא נשאל (על הנטייה המינית שלך) ואתה לא תספר עליה". חשוב להוסיף בהקשר זה כי מבחינה חוקית קיים הבדל מהותי בין ישראל לבין ארצות הברית משום שבצבא האמריקני הידיעה על נטייה מינית הומו/לסבית מובילה בצורה מיידית לשחרור משירות צבאי. חוקרים נוספים שניסו לבחון את נושא מצבם של הומואים ולסביות בשירות הצבאי בצה"ל בעשור האחרון, הגיעו למסקנות סותרות. החוקרים מסתמכים על פרסומים שונים בעיתונות האזרחית והצבאית, דרך

מקרים שונים שאירעו לאורך עשר השנים האחרונות ומנסים ללמוד מהם על המצב בצה"ל לאחר שינוי הפקודות בשנת 1993. גרוס (2000), מוצא בלבול רב בנוגע למצבם של חיילים הומו-לסביים ולעמדת צה"ל לגבי שירותם. ניתן למצוא אצלו דוגמאות לקיום אפליה כלפי חיילים הומוסקסואלים בשל נטייתם המינית ומאידך דוגמאות לכך שהומואים מוצהרים בצבא אינם חווים קשיים בשירותם בשל נטייתם המינית. עוד הוא טוען כי למרות עמדתו הרשמית של צה"ל כי אין לחייב חיילים להצהיר על נטייתם המינית, רבים מהחיילים המתגייסים אינם יודעים זאת. במחקר אחר שפורסם בשנת 2001 (Belkin & Levitt, 2001), הגיעו החוקרים למסקנה כי מצבם של חיילים בעלי נטייה חד מנית בצה"ל הוא טוב, וכי בצה"ל ישנה פתיחות כלפי הנושא ואין אפליה של חיילים על רקע נטייתם המינית. קפלן ובן-ארי (Kaplan & Ben-Ari, 2000), חקרו את חוויותיהם האישיות של חיילים לוחמים הומוסקסואלים בצה"ל דרך סיפורי חייהם. החוקרים לא מצאו בעיות הסתגלות משותפות הנוגעות לנטייה המינית של הנחקרים. יחד עם זאת, נצפו אסטרטגיות הזדהות שונות עם התרבות הצבאית הגברית.

מתודולוגיה

מחקר איכותני

מחקר זה הוא מחקר איכותני. כלי המחקר המקובלים במחקר זה כוללים ראיונות. במחקר איכותני ישנה הצלבת מקורות מידע שונים, המתבססים על הראיונות השונים, זהו עקרון חשוב שמבסס את אמינותו של המחקר. שיטה זו מאפשרת לחשוף הנחות מחקריות לעובדות סותרות אפשריות או לטענות חלופיות על ידי שימוש בנתונים ממקורות שונים (צבר-בן יהושע, 2001). מטרת מחקר זה היא ללמוד על החוויה במעבר מבית הספר התיכון לצבא של תלמידים ותלמידות בעלי נטייה חד מינית מתוך נקודת מבטם הסובייקטיבית. במחקר זה יצאתי אל השדה ואל משתתפי המחקר במטרה לסייע לנחקרים לספר את סיפורם, לסייע להם לפתח מודעות להיותם בעלי הסיפורים וכן, לסייע לנחקרים לחשוף את סיפורם, להבהיר אותו ולהציג את משמעותם הן בפניהם והן בפניי. בשונה המחקר הכמותני שעיקרו תיאורים פורמליים ומתמטיים, סימן ההיכר של המחקר האיכותני הם הסיפורים והמילים. המחקר האיכותני מבקש לרדת למעמקי עולמם של הנחקרים ולחשוף את המשמעות שמאחורי המילים והסיפורים אותם מתארים הנחקרים. המחקר האיכותני מבוסס על ההנחה כי התופעות הקורות בחייהם של בני האדם וההתנסויות שאותן הם חווים ועוברים יוצגו בדרך הטובה ביותר באמצעות הסיפורים ובדרך הנרטיבית-מילולית. (שקדי, 2010). המתודולוגיה האיכותנית מכירה בקיומן של מציאויות מובנות, סובייקטיביות, גמישות ודינאמיות המקבלות משמעויות ופרשנויות מגוונות ומתעצבות בתוך הקשרים פוליטיים, חברתיים ותרבותיים (צבר-בן יהושע, 2001).

הצורך במחקר איכותני למחקר זה עלה מאחר והמחקר האיכותני מספק תיאור נרחב וגדוש על עולמם של משתתפי המחקר, שפתם, ערכיהם, תפיסותיהם, חשיבתם, סט אמונותיהם, ציפיותיהם מהחיים והתייחסותם למצבים, לדמויות ולאירועים שונים (Denzin&Lincoln, 1990; Patton,1994). זאת ועוד, השימוש במתודולוגיה האיכותנית בתחום ההומוסקסואליות מתוך התמקדות בהתנסויותיהם ובחוויותיהם של בעלי נטייה חד מינית, מציג את המגמה המחקרית משנות ה-90 של המאה ה-20 ואילך. על פי מגמה זו, המטרה היא לחפש את הגיוון, השוני המורכבויות והייחודיות בתפיסותיהם הסובייקטיביות של הנחקרים וחוויתם (Ben –Ari,2001).

שאלות המחקר

1. מהי החוויה הבית ספרית של תלמידים בעלי נטייה חד מינית בתיכון לקראת שירותם הצבאי?
2. כיצד חוו החיילים/ות בעלי נטייה חד מינית את תפקידה של היועצת בהליך ההכנה לקראת המעבר לצבא?
3. מהי החוויה הצבאית של צעירים וצעירות בעלי נטייה חד מינית? כיצד היא משפיעה על תפקודם הצבאי, על חייהם ביומיום ועל בחירת תפקידם הצבאי?

כלי המחקר

במסגרת המחקר קיימתי ראיונות עומק חצי מובנים, אישיים, אשר חוברו על ידי. היתרון בקיום ראיון מסוג זה הוא במיקוד הנחקרים בליבת המחקר, דרך שאלות המכוונות אותם למתן מענה מקיף וכולל על שאלות המחקר. למרות היותו שאלון מובנה הוא מאפשר למשיבים לענות בהרחבה על כל שאלה שבו הוא מעוניין להרחיב ולהדגים את תשובתו (צבר- בן יהושע, 2001).

העיקרון העומד מאחורי הראיון הוא יצירת קשר בלתי אמצעי עם המרואיין, בדומה לשיחה חברית, ועל ידי כך ניתן לבסס יצירת קשר ואמון אשר מאפשרים למרואיין לספר על עמדותיו, רגשותיו, חוויותיו ומחשבותיו (צבר בן יהושע, 2001). בסיס ההנחה של התיאוריה הקוגניטיבית היא שאנו יכולים לתאר את אשר האנשים חושבים, אם נקשיב למה שהם אומרים (Fetterman,1989). לא נוכל להבין את עולמם הפנימי של הנחקרים, אם לא נבין את תרבותם ואת השפה שבה הם משתמשים (בתוך: שקדי, 2010- Jorgensen,1989). מתוך כך, השימוש בראיונות הנו המקור הבסיסי למידע לאלה העוסקים בנושאים אנושיים, מאחר ונושאים אלה חייבים להיות מדווחים דרך עיני הנשאל, כשאר הוא יכול לספק מידע, תובנות והארות החשובים למחקר (Yin,1984).

הראיונות ככלי וכאמצעי אפשר לי, החוקרת, להשיג את מטרת המחקר שהיא, כאמור, ללמוד על חווית המעבר של תלמידים ותלמידות בעלי נטייה חד מינית מבית הספר התיכון לצבא, מתוך ההנחה כי חווית המעבר היא משמעותית וניתן לתאר ולהסביר אותה מפורשות.

משתתפי המחקר

במסגרת המחקר רואיינו 6 חיילים וחיילות הנמשכים לבני או לבנות מינם. 5 חיילים- בני הגדירו עצמם כהומוסקסואליים, 1 חיילת- בת הגדירה את עצמה כלסבית.

אוכלוסיית המחקר היא בעיקרה מיישובים שונים במרכז הארץ, כולם חיילים וחיילות המשרתים באופן פעיל בצה"ל בתפקידים שונים. טווח הגילאים של הנחקרים נע בין 21-19. רוב רובם של המרואיינים סיימו את התיכון, למעט שני מרואיינים, כאשר האחת סיימה בקושי, באופן לא סדיר ואילו האחר נשר מהלימודים כבר בכתה י'. כמו כן, נמצא כי לכלל הנחקרים היו קשיים לימודיים לצד הקשיים בגיבוש הזהות המינית. מצבם הסוציו אקונומי של המרואיינים מגוון- חלקם מגיעים מרקע כלכלי קשה וחלקם מגיעים מבתים מבוססים.

גיוסם של משתתפי הנחקר התנהל בשיטת "חבר מביא חבר". הפנייה הראשונית נעשתה לחיילת בעלת נטייה מינית המוכרת לחוקרת, ומשם סיפקה החיילת מידע וטלפונים של חבריה המוכנים להתראיין ולקחת חלק במחקר.

הליך המחקר

איסוף הנתונים החל בסביבות חודש ינואר 2015. בשלב הראשון קראה החוקרת חומר העוסק בתחום הומוסקסואליות וכן מאמרים ומחקרים שונים העוסקים ביחס הצבא ומערכת החינוך כלפי אוכלוסיית ההומוסקסואליים בישראל ובעולם. בשלב הבא, נעשתה פנייה לנחקרים ונקבעו פגישות על מנת לבצע את הראיונות. מועד ומקום קיום הראיונות נקבע בהתאם לנוחיותם של הנחקרים, ובלבד שירגישו בנוח ותתאפשר להם פרטיות מירבית. הראיונות נערכו בבתי קפה שונים ברחבי

הארץ. ככלל המשתתפים יודעו מראש באשר לנושא המחקר ומטרתו והובטחה להם אנונימיות וסודיות מוחלטת לגבי תוכן הריאיון, שמם ופרטים מזהים אחרים כלשהם. הראיונות נערכו במשך כשעה והוקלטו בהסכמתם של הנחקרים. כל ההקלטות שוכתבו ותומללו באופן מלא ומדויק על ידי החוקרת. לאחר מכן, בוצע ניתוח התוכן וחלוקה לקטגוריות. באמצעות השאלות ניסיתי לבדוק מה קיים בשטח, ללמוד מהמראיינים כיצד הם תופסים את חוויתם במעבר מהתיכון לצבא. לאחר איסוף הנתונים נערך ניתוח תוכן, על ידי איסוף חומר הממצאים ואיתור של תמות מרכזיות שעלו מתוך הראיונות, תוך שימת דגש על שאלת המחקר.

שיטת עיבוד הנתונים

הראיונות המתומללים עברו ניתוח תוכן על מנת לענות על שאלות המחקר. מתוך הדברים שעלו בראיונות, חילקתי אותם לקטגוריות שונות. הממצאים עברו ניתוח איכותני על ידי ניתוח תוכן של יחידות משמעות- תמות. החיפוש אחר משמעות נעשה באמצעות הנרטיב, הסיפור שהוצג. ישנם שני סוגים של פרשנויות, פרשנות אחת של הנחקרים מתוך המציאות בחיי היום יום המסבירים לחוקר את עולמם, ואילו הפרשנות השנייה היא של החוקר עצמו היוצר תיאור פרשני משלו לפי התבוננותו, מקשר את ממצאיו, מגבש אותם לידע נוסף ומבקש להוסיף פרטים נוספים על פי פעילותם של בני האדם באופן כללי. שימוש בגישה האיכותנית, במחקר הנוכחי, אפשר לאסוף תובנות מגוונות ושונות מצד המראיינים, החיילים והחיילות בעלי הנטייה החד מינית, ולקלוט את הידע הסמוי. שימוש בראיון חצי מובנה סייע להבין את החוויה של הנחקרים והנחקרות ואת המשמעות שהם מייחסים לחוויותיהם. הריאיון סיפק נגישות להתנהגותם של האנשים ולכן שימוש בשיטת מחקר איכותנית תרם להבנת הנחקרים ועולמם (שקדי, 2003).

בדיון נבחנה המגמה הבולטת העולה מן הממצאים וההיסקים השונים, במונחים תיאורטיים מחקריים.

אתיקה

האתיקה של המחקר האיכותני עוסקת בחיפוש אחר עקרונות, מחויבות ומידות אשר צריכות להנחות ולאפייין את ההתנהגות הראויה של המחקר האיכותני (צבר בן יהושע, 2001). הדו שיח אשר התנהל בין החוקרת לבין משתתפי המחקר נעשה על מנת להבין את המציאות אותה חווים הנחקרים ובמסגרת זו נבנית המשמעות האתית, הכבוד ההדדי, האמון והשיתוף בין שני הצדדים.

בהתייחס לאתיקה במחקר בקרב אוכלוסייה הומו- לסבית מציינים החוקרים מרטין וקנוון (Martin & Knoxn, 2002) כי אחד העקרונות החשובים כאשר מבצעים מחקר באוכלוסייה זו, שמירה והקפדה על חשאיות ודיסקרטיות של משתתפי המחקר היא חשובה ורגישה יותר מכל אוכלוסייה אחרת. במידה וייצר מצב שבו ייחשפו הנחקרים, מצב זה עלול לגרום לתגובות קשות כלפי הנחקרים מצד קרוביהם ואף מצד בני משפחותיהם. החוקרים אף מוסיפים ומציינים

כי ללא חשאיות מוחלטת ושמירה על סודיות המשתתפים במחקר לא יהיה אפשרי לבצע מחקרים באוכלוסייה זו.

אופייה הייחודי של קהילת ההומוסקסואלים והלסביות מחייב בשמירה, מעבר לרגיל, על כללי אתיקה. ומשום כך, ארבעת כללי האתיקה הבאים אפשרו לי לבצע את הראיונות על הצד הטוב ביותר, תוך כדי הקפדה מלאה על שמירת כללי האתיקה הבאים:

הכלל הראשון, מתייחס להסכמה מדעת – מצב זה בא להבטיח כי כל משתתף במחקר עושה חשבון נפש עם עצמו, האם כדאי לו להשתתף במחקר והוא מקבל החלטות בהתאם. עובדה זו באה לידי ביטוי במחקר הנוכחי בקבלת אישור והסכמה לשיתוף פעולה מצד הנחקרים, תוך הבטחה מצד החוקרת כי פרסום תוצאות המחקר לא תפגע בהם או תחשוף אותם.

הכלל השני מתייחס לפרטיות ואנונימיות. במחקר זה ישנה הקפדה ושמירה על אנונימיות הנחקרים ועל פרטיותם. החל מאיסוף הפרטים ועד להצגת הנתונים אשר מוצגים בצורה של שמות בדויים ואזכורים של מקומות באופן כללי ולא ספציפי.

הכלל השלישי אשר הנחה את החוקרת במחקר זה, הוא חופש הבחירה. למרואיינים ניתנה האפשרות להפסיק את הריאיון בכל שלב וכמו כן, במידה ועלה נושא אשר המרואיינים לא חשו בנוח לענות עליו או לא רצו, רצונם כובד. חשוב לציין, כי אף אחד מהמרואיינים לא בחר להשתמש באחת מן האפשרויות הללו.

הכלל הרביעי והאחרון, מתייחס להדדיות ושותפות, החוקרת התחייבה לשלוח העתק מעבודה זו לכל אחד מהמרואיינים במחקר הנוכחי.

ממצאים

מטרת המחקר הנוכחי היא ללמוד את תפיסותיהם וחוויותיהם של צעירים וצעירות בעלי נטייה חד מינית אשר למדו במערכת החינוך, וכיום הם משרתים בצה"ל. כיצד הם חוו את המעבר מביה"ס התיכון לצה"ל, תוך התמקדות בחוויותיהם את הליך ההכנה מהתיכון לצה"ל וכן, ללמוד מהם על התפיסה שלהם את תפקיד היועצת בהקשר לתהליך זה.

בניתוח הנתונים קיבצתי את הנושאים העיקריים אשר מהם עלו חמש תמות עיקריות הנגזרות מתוך הראיונות שנערכו על ידי ומתוך הספרות: חוויות ביה"ס, הכנה למעבר לצבא, המעבר לצבא, קשיים עם מסגרות ותגובות רגשיות לאורך ציר התפתחות. חמשת התמות הללו מציגות בצורה מקיפה וממוקדת את תפיסותיהם של המרואיינים בעלי נטייה חד מינית את חווית המעבר שלהם מביה"ס לצבא. בין התמות השונות ישנו קשר הדוק ומשמעותי והתמות משפיעות וקשורות האחת בשנייה.

תמה מספר 1: חוויות ביה"ס

תמה זו מתארת את חוויותיהם של המרואיינים, במבט לאחור על חוויותיהם בתיכון. היא מחולקת לשלוש קטגוריות אשר באמצעותן ביקשתי ללמוד על השפעתן ועיצובן של חוויות המרואיינים בזמן לימודיהם בביה"ס. דמויות (בוגרות) משמעותיות מצוות ביה"ס, קבוצת השווים בביה"ס ודמות היועצת. חשוב לציין, כי כל המרואיינים ספרו בנוסף להתייחסות לקטגוריות שנזכרו כאן, גם קשיים לימודיים אובייקטיביים אשר לוו בתחושות של חווית חוסר הצלחה, נתון שאמנם קשור לחוויות ביה"ס, אך ארחיב עליו במקום אחר.

דמויות (בוגרות) משמעותיות מצוות ביה"ס

ממצאי המחקר הראו כי מרבית המרואיינים הרגישו שהייתה להם אפשרות לפנות לאיש צוות אך הם לא ממשו אותה בגלל תחושות של בושה ופחד. חלקם אף הרגישו שהם לא יכולים לסמוך על איש הצוות שישמור על סודם.

"לא, רק אולי המחנכת שלי... אבל גם לא משהו רציני ועמוק. אף אחד לא ידע באמת איזה שינויים עברתי בחיים האישיים שלי... לא הרגשתי מספיק קרובה או שאני יכולה לסמוך עליה ברמה שאני באמת רוצה לשתף אותה" (אורית)

"הרגשתי שכן, ויכולתי לעשות את זה מול המורה שלי, הייתי בקשר ממש טוב איתה אבל אני נורא נורא פחדתי באותה תקופה מהכל..." (גבי)

"בתיכון אני לא סמכתי על אף אחד. יכול להיות שהיה לי למי לפנות, אבל פשוט לא רציתי לפנות לאף אחד... לא רציתי בעצמי לדעת אז בטח שמאוד התביישתי לשתף בזה אחרים... יכול להיות שהיו אבל בחרתי לשמור את זה לעצמי..." (מנחם).

לעומת זאת, מרואיין אחד מתוך השישה, פחד גם הוא לפנות למחנכת או לדמות מבוגרת משמעותית אחרת מצוות ביה"ס, אך קיבל מידע ותמיכה דווקא מהמדריכה במועדונית שזיהתה את הצורך שלו:

"הייתי מאוד נשי כשהייתי קטן ... יאמר לזכותה שמישהי שהייתה מדריכה שלי בעבר, פעם כשהייתי בכתה ו' ... היא זאת שדיברה איתי בפעם הראשונה עליו ועל גברים. היא הכי קיבלה אותי בעולם...היא הביאה לי דף של "איג"י, ואותו שמרתי במגירה..." (ניסן)

קבוצת השווים בביה"ס

הממצאים בקטגוריה זו מתארים כיצד חוו המרואיינים את ביה"ס מול קבוצת השווים. מאחר ובגיל ההתבגרות יש לקבוצת השווים תפקיד משמעותי בגיבוש הזהות. באמצעות קטגוריה זו אציג את עמדות החברים בביה"ס ואת התנהגותם של המרואיינים עם ומול חבריהם, כיצד הרגישו והאם גילו הזדהות וכיצד התקיימה התקשורת ביניהם אם בכלל.

כל המרואיינים מצאו קבוצת חברים אשר היו שותפיהם ל"סוד". לכולם היה מכנה משותף- הנטייה החד מינית. מול שאר חברי הכתה העדיפו המרואיינים שלא לחשוף את זהותם המינית האמתית מחשש לדחייה חברתית או שיהפכו לקורבן של הצקות ולעג.

" התחלתי להכיר חבורת בנות ובנים, שהבינו אותי, קבלו אותי לקבוצה שלהם, לחיים שלהם. התחלנו לבלות. הם מאוד עוזרים ומבינים. רציתי להיות חלק מהמעגל, מהחבורה. התחלתי להרגיש שאני לא מתאימה כבר לקבוצת החברות בבית הספר, רציתי כבר לעבור לעולם האחר, בלי בלבול, בלי תחושות של הסתרה ובושה. עשיתי רק מה שצריך וזהו..." (אורית)

" האמת שהייתה לי חברה הכי טובה שהיא לסבית...כנראה זה האופי שלנו שככה התחבר, לא יודע מה כי כנראה שאנחנו באותו כזה סוג של לעשות מה שאסור לעשות ..." (נעם)

" כל הזמן הייתי מסתובב רק עם בנות. גם בתיכון. לא הייתי מחובר לספורט ולכדורגל, הייתי מעדיף להישאר בכיתה או לשחק עם הבנות גומי דברים כאלה. .. הייתי נשי באופי וגם בהתנהגות ... ובתיכון אולי פחות חשדו בי כי הייתה לי את החברה המאוד מאוד טובה שלי וכולם תמיד היו רואים שאנחנו יחד אין משהו אחר. חוץ מהחברות שלה שחשבו שאני סתם הומו, ואני סתם עובד על כולם מה שלימים התברר כדבר נכון..." (גבי)

ה"יציאה מהארון" מול מעגל החברים הטרוסקסואליים, נעשתה בשלב בו המרואיינים היו "בשלים" עם זהותם המינית. "היציאה מהארון" לוותה בתהליך איטי, שנעשה בצורה של שיחות "אחד על אחד", ולאט לאט הרחיבו את המעגל, עד ש"הסוד" השתחרר לגמרי. עוד עלה ממצאי המחקר, הצורך באישור ובקבלה החיובית של הסביבה, מה שעזר "להפיץ את הבשורה הלאה" ותרם לחיזוק תחושת הביטחון העצמי.

"אני זוכר שהראשונה שסיפרתי לה הייתה ידידה שלי וכשסיפרתי לה היא אמרה לי אין מצב! זה לא נשמע לי הגיוני תתעשת על עצמך ותחזור אליי. ובאיזושהו מקום היא התעשתה על עצמה, חזרה אליי ואמרה לי תשמע, זה בסדר, כאילו הכל טוב, זה מהמם... אני זוכר שהבאה בתור הייתה ידידה שלי... היינו ביחסים מאוד טובים. אמרתי לה: "יש לי משהו לספר לך שאולי יפתיע אותך- אני גיי" והיא כזה גמגמה- מה? וואי! אוקי..." (ניסן)

"... זה היה כזה שבוע, שכל אחד לקחתי לשיחה אישית, כל אחד, לשיחה בטיילת, בים, בבית ישבתי וסיפרתי להם כולם קיבלו את זה בצורה הכי יפה שיש..." (גבי)

"... זה התחיל מהמעגל הקרוב מאוד שזה החברה הכי טובה בבניה"ס ... ואז כאילו עוד שתי חברות מהכיתה ועוד איזה חבר כבר זה הפך גם קצת לבנים ואז עוד חבר ועוד כמה חברות, ואז זה כבר כאילו נהיה יותר נוח כזה כי באמת כולם הגיבו כזה ממש בטוב ואז עוד שתי חברות טובות שלי ... ולאט לאט זה כאילו התרחב..." (נעם)

למרבית המרואיינים היה מעגל חברתי שהיה מורכב בעיקר מחבורת בנות, ומשום כך היו זוכים להערות מעליבות משאר חברי הכיתה, בעיקרם הבנים:

"... כל הזמן אתה עם הבנות, לא חסר לך להיות קצת עם חברים בנים סתם של את יודעת גיל כזה שסתם מנסים להציק ולחפש על מה לדבר ... אבל נראה לי שקצת הייתי צריך לעבור איזה תהליך של מתבגר קצת... לא יודע למצוא את המקום שלי, עם מי כן להסתובב ועם מי לא, וגם הכל שיפוטי כזה..." (נועם)

דמות היועצת

לכל המרואיינים, למעט אחת, היה זיכרון חיובי מיועצת ביה"ס. כולם תארו אותה כדמות חיובית, נעימה ונחמדה. מרביתם לא שיתפו אותה במה שעובר עליהם והסתפקו בשיחות מסדרון שטחיות ולא מעמיקות. את שעבר עליהם שמרו לעצמם. חלקם הסבירו זאת כפחד ובלבול, חלקם הסתירו מתוך בושה, וההסבר העיקרי המשותף למרביתם היה – כי לא בטחו בה שתשמור על סודם.

” ... פחדתי שלא יראו או ידעו שנכנסתי בטעות איכשהו לחדר שלה וגם בגלל זה אני חושב שזו הייתה הסיבה שלא דיברתי על זה עם אף אחד...” (גבי)

”היועצת היא דמות שמטפלת בעיקר בבעיות משמעת אם לא רק בזה. היא לא כל כך התעסקה בבעיות אישיות וכדומה. אין לה זמן לשיחות כאלה וגם אף פעם לא שמעתי על אפשרות כזו. גם לא הרגשתי מספיק קרובה או שאני יכולה לסמוך עליה ברמה שאני באמת רוצה לשתף אותה. בקושי ראיתי אותה, כמעט ולא דברנו.” (אורית)

” לא אבל לא בגלל שלא הרגשתי איתה בנוח זה כאילו באמת שהיינו בקשר ממש טוב אני הכי אוהב אותה היא מתוקה, מת עליה. ...היא הייתה רואה אותי במסדרונות מחבקת אותי וזה... אבל לא חיפשתי כל כך מקום כזה לבוא ולפרוק...העדפתי את החברות הקרובות. גם איך אני יכול לדעת שהיא לא תרוץ ותספר למחנכת שלי והמחנכת תרוץ ותספר לאימא שלי ויהיה בלאגן שלם...” (נועם)

יחד עם זאת, היה מרואיין אחד שכן שיתף את היועצת שלו ואף זכה לתמיכה ועזרה מרובה בזמן לימודיו בתיכון. מרואיין זה למד בפנימייה דתית. הוא שיתף את היועצת לאחר שהיא זיהתה את הקשיים שהוא חווה, זימנה אותו לשיחה וגילתה אמפתיה כלפיו והעניקה לו אוזן קשבת:

” סיפרתי ליועצת שלי בתיכון הדתי, הייתה לי יועצת שעזבה וכשבאה החדשה, ממש חמודה, התחברנו, היא אהבה אותי ממש ואני אותה. ..היא הבינה... והתוודיתי ... וזה היה הרגע שבאמת נפתחתי והיא אמרה שזה יישאר בינינו ושאף אחד לא יידע, היא אמרה לי- אני מקבלת את זה ואני בסדר עם זה, אבל בביה"ס לא יקבלו את זה, ... והיא מאוד פחדה עליי, כאילו, היא גם גרמה לי להרגיש בנוח לבוא ולספר לה” (ניסן)

תמה מספר 2: הכנה למעבר לצבא

תמה זו מתארת כיצד תופסים המרואיינים את יחסן של המסגרות השונות כלפי קהילת הלהטבי"ם. תמה זו מחולקת לשלוש קטגוריות המנסות לבחון את התמה משלוש זוויות שונות: כיצד והאם עזרו המסגרות השונות למרואיינים לקראת המעבר לצבא: תרומתה של המסגרת המשפחתית, תרומתה של המסגרת הבית ספרית ותרומתה של המסגרת הצבאית.

המסגרת המשפחתית-

המרואיינים לא גילו התייחסות כלפי נושא זה מאחר ואצל מרבית מהמרואיינים הוריהם כלל לא ידעו על הנטייה המינית של ילדיהם בשלב זה ולכן, נושא זה לא עלה בבית מנקודת המבט הזו. אצל שניים מהמרואיינים שהוריהם ידעו על הנטייה החד מינית, עוד הייתה התעסקות סביב הפיצוץ של

הגילוי ולכן פחות דובר בבית אם בכלל על הגיוס לצה"ל. מרואיין אחד אף לא דיבר עם הוריו עד לפני כמה ימים.

... "אם אני מנסה להיזכר בתהליך שעברתי איפה ההורים שלי היו? אני חושב שאני הייתי מקווה, התאכזבתי שזה לא היה טיפה יותר ברמה של לקחת אותי לשיחה ולשבת, לא לשאול אתה הומו? כי אף הומו לא יודה ויגיד שכן, כולם יגידו ישר לא, יתעצבנו ויילכו, אבל כן, להגיע ביחד עם הילד לכיוון הזה, לדבר על זה נורא בגדול, להסביר את הדברים, זה דבר שהיה לי נורא חסר. אני מניח שאם אני הייתי יודע על העולם הזה, לא ידעתי כלום, וגם אם הייתי יודע על זה קצת עוד מתקופת בית הספר, גם בהתמודדות מול המשפחה היה לי יותר קל, שלדעת שיש דבר כזה, יש הומואים – תכיר נעים מאוד. לא ידעתי שיש דבר כזה בכלל, לא ידעתי על האתרים של "איגיי" וכאלה... לדעתי, יכולתי לעבור את התהליך יותר טוב ויותר מוקדם, וזה היה עוזר לי, לא ברמה של לשמור את הכל בבטן, כי שמרתי המון המון המון דברים..." (גבי)

המסגרת הבית ספרית-

בתמה זו ספרו המרואיינים כיצד המסגרת הבית ספרית פעלה על מנת לעזור לתלמידים להתמודד עם הכניסה לצבא. כמו כן, בדקתי האם עלה נושא הנטייה החד מינית וצה"ל.

כל המרואיינים ספרו כי התגייסו לצבא ללא שום ידע מוקדם לגבי תפיסות הצבא את הקהילה ההומו- לסבית. כולם התגייסו עם חששות מאוד כבדים ופחד כי יתייגו אותם כחולי נפש. כמו כן, ההכנה לצבא אשר נעשתה בתיכונים לקראת הצבא, נחווה אצל כל המרואיינים כהכנה מאוד שטחית. ניתן למרואיינים בעיקר מידע על היחידות השונות. לא דובר בביה"ס כלל על הומוסקסואליות והצבא. למעט שני בתי ספר שבהם כן דובר על הומוסקסואליות באופן כללי ללא קשר לצבא.

"במשך החצי שנה הזו לא ידעתי כלום, לא ידעתי כלום על העולם הזה, כלום, בביה"ס לא דברו או למדו כלום על נושאים שקשורים להומואים, רק על הצבא בכללי, אבל מה שקשור בצבא והומואים לא דברו. בגלל זה גם לא חשבתי על זה הרבה... לא הכרתי שום דבר שקשור לעולם הזה..." (גבי)

"... לפני צבא חשוב לעשות הכנה בבית הספר, זה היה ממש עוזר, לעשות משהו כללי לכיתה. כי אני הייתי בטוח למשל, שאם אני הומו לא מגייסים אותי לצבא או אומרים לי אתה לא רוצים אותך. מובן שזה לא ככה, הומו יכול להגיע לכל יחידה שהוא רוצה! צריך להדגיש את זה, ולי לא היה את זה, לא מדברים בכלל על הומוסקסואליות, לא מדברים על זה. אני חושב שאם האווירה והפתיחות כלפי הומוסקסואליות בביה"ס הייתה יותר פתוחה זה גורם לאנשים לבוא ולדבר על זה..." (ניסן)

"... אני זוכר שהייתה גדני'ע מזרחנית, שהייתה מתאימה רק לאלה שלמדו ערבית ואני לא אחד מהם, היו כל מיני נציגים מהצבא, ומבחינת ביה"ס כאילו אני לא זוכר שעשו משהו מיוחד או שהכינו אותנו. או הסברה או משהו כזה..."
(נעם)

המסגרת הצבאית

ממצאי המחקר עולה כי ביחס למסגרת הצבאית והציפיות להכנה למעבר אליה כל המרואיינים ציינו כי לא נעשתה הכנה רצינית ומשמעותית לקראת המעבר. כולם התגייסו עם מצב של חוסר ודאות, פחד מקטלוג, שאלות, תהיות, חששות כבדים ובעיקר הסתרה. מה שעזר למרואיינים להתמודד לקראת הלא נודע זה בעיקר משמועות ומניסיונם של חבריהם מקהילת הלהטב"ים. ברגע שכבר הגיעו ללשכות הגיוס ופגשו בקב"ן, רובם קבלו החלטה רגעית, לפי מה שהרגישו אם כדאי לשתף את הקב"ן הצבאי בנטיות המיניות שלהם או לא. למעט שני מרואיינים שקיבלו החלטה חד משמעית לא לספר לקב"ן.

"...עשו לנו הכנה בקטנה ממש, כאילו למשל יום חילות כזה שאת רואה מה זה כל חייל, מיצג חיילות קוראים לזה וזה משהו של צה"ל, מעין מסע שיווק כזה..."
(נעם)

"אתה מתגייס לצבא ואתה לא יודי לקראת מה, הולך על עיוור, אתה לא יודע איך תהיה מה תהיה, מה יקרה, איך יגידו מה יגידו, איך יעשו, שום דבר... פשוט הייתה שמועה שאם אתה מעיד על עצמך שאתה הומו או לסבית ואתה אומר שאתה לא יכול להתקלח עם קבוצת בנות או קבוצת בנים, משחררים אותך על סעיף נפשי של לא נורמליים ומשחררים אותך הביתה או מונעים ממך תפקידים..." (אורית)

מתוך הממצאים עלה כי הצבא מאפשר לחיילים לפגוש את הקב"ן לאו דווקא ממקום של צורך נפשי או נטייה מינית, אלא גם סתם בשביל להתיעץ. דבר שבדיעבד עזר מאוד לחלק מהמרואיינים, גם מבלי לציין את עובדת נטייתם החד מינית.

"הייתי אמור להיות קרבי, ואני לא רציתי... אני חושב שלא ידעתי איך אני אתנהג, איך אני אהיה שם, מול כולם... ידעתי שאני לא שם, אפילו לא קרוב להיות שם ובגלל זה אני פשוט ויתרתי לעצמי... אני עם פרופיל 97, אני אפילו לא מילאתי מנילה, הגעתי לקצין המיון שאמר לי שלא מילאתי מנילה והציע לי תותחנים וחימוש וכאלה, דברים פח, אמר לי תבחר מה שאתה רוצה אז אמרתי לו אני לא מכיר, אז הוא הציע לי משטרה צבאית ולשבת במעברים... כולם הלכו לקב"ן.. סתם בשביל לראות, יושבים מול קב"ן ששואל אותך הי אתה רוצה פגישה איתי? כן, כן, לא לא... הוא שאל אותי אם אני רוצה פגישה אתו ועניתי שכן. סיפרתי לו הכי בקטן, ועל המשפחה שלי, ועל זה שאני עוזר לכלית בבית,

ושאני רוצה קצת עזרה מצב, וזה עזר! הוא נתן לי קה"ס- שזה קשיי הסתגלות
וזה מביא ישירות לפסילה משירות קרבי...לא סיפרתי לו שאני הומו... " (גבי)

בנוסף לכך, אחד המרואיינים סיפר כי ביחידה שהוא משרת ישנו מידע רב, (לא ספציפי להומוסקסואלים) עם אפשרות לפנייה לגורמים שונים בצבא שיכולים לעזור בנושא. המידע מופיע בעיקר בשירותים ומודבק על דלתות שונות ברחבי הבסיס.

"...בטח, יש דבר כזה שנקרא יוה"ל"ן, שזה יועץ לנשים, כשזה לא רק לנשים זה גם לכל הדברים שקשורים לנושאים סוציולוגיים, בקיצור ייעוץ. בכל יחידה יש קצינה שממונה על זה וכל בעיה של גברים, נשים, הטרדות מיניות, מחזור, על הכל אפשר לדבר איתה. זה מפורסם מאוד יפה בצבא וזה רשום בכל מקום אפילו בשירותים, בכל מקום בצה"ל עם הסברים מפורטים מה זו הטרדה, ודרכים להתמודדות, ולכן, אם ארגיש צורך אפנה אליה בכיף..." (גבי)

לעומת זאת, ארבעה מהמרואיינים ספרו על קשיים מול הגורמים הצבאיים לנוכח נטייתם המינית. מרביתם ספרו על מפקדים שתפיסת עולמם אינה עולה בקנה אחד מול דרך חייהם של המרואיינים ולכן סבלו מהתנכלויות לא רק מצד החיילים שמשרתים עימם אלא גם מהמפקדים הישירים שלהם. זאת ועוד, מרואיין אחד סיפר על תחושת חוסר אונים ואוזלת יד של הצוות הפיקודי כאשר זה דיווח להם על התעללות חוזרת ונשנית של חיילים בו לאור נטייתו המינית.

"...העבירו אותי בסוף הטירונות לבסיס בדרום, שם הגעתי למפקד שלי שהיה אדם דתי, מרוקאי כזה מאוד מיושן ואז זה כבר היה זמן שאמרתי לעצמי הוא הולך להיות המפקד שלי, אני אהיה פתוח איתו, אני אספר לו, ובאמת סיפרתי לו והוא לא כל כך ידע מה להגיד לי על זה, אני מאמין שהוא אפילו מבחינה חוקית לא יכל להגיד לי כל מה שהוא חשב עליי באותו הרגע, סיימנו לדבר על זה ופשוט הרגשתי שהוא מנסה למרר לי את החיים. זה הייתה לי תקופה נוראית, התקופה הכי קשה שהייתה לי, הייתה לי חצי שנה עם מפקד שהמטרה שלו שיהיו לי חיים קשים. והוא גם הצליח, זה היה לי פשוט קשה!...זה התבטא אמנם לא בדיבורים ולא בפוגעניות אבל הוא היה כאילו נותן לי עבודות כאלה למשל מטיל עליי את העבודות של כולם, נותן לי להישאר עד מאוחר. אם הייתי מגיע למשרד בשמונה ודקה במקום בשמונה- זה היה הסוף שלי באותו היום. אני הייתי פשוט רועד ממנו מפחד..." (מנחם)

" הקצינה שלי אמרה לי אתה יכול ללכת לקב"נית ולדבר איתה על זה קצת... היא אמרה לי תקשיב אני לא יכולה להציע לך כאילו צא לאפטר צא הביתה או משהו כזה כאילו אין לי שום דבר איך לעזור אלא אם היא תיתן לך ת"ש תיתן לך משהו ואז אמרתי אוקיי אני אלך אליה וקצת דיברנו וסיפרתי לה הכל והיא אמרה שזה מאוד קיצוני ואסור שזה יהיה ככה וזה, וזהו אחרי הרבה שיחות, היא סיפרה למג"ד והמג"ד עשה על זה הסבר שבועי על הטרדה מינית, והסביר שאומרים על מישהו את הומו לסבית או משהו כזה זה יכול להתפרש גם

כהטרדה מינית ואפשר להיכנס בגלל זה לכלא וזה לא באמת עזר, זה היה סתם,
כאילו הם המשיכו, התחילו להרים ידיים ולהציק לי..." (נעם)

תמה מספר 3 - המעבר לצבא

ממצאי המחקר בתמה זו עלה כי מרבית המרואיינים פעלו באופן דומה של דפוסי התמודדות למעט שניים. כולם התגייסו במצב זהה של חוסר ודאות, חששות, פחד וחרדות מהגיוס לצה"ל. לכולם הייתה תחושה זהה של עמימות בידע ובציפיות מהמעבר למסגרת החדשה. חשוב לציין, כי בנקודת הזמן הזו, רק חלק קטן מתוך ששת המרואיינים יצאו מהארון- שניים בלבד. עובדה זו חשובה לציין בשלב הנוכחי הזה מאחר ויש לה השפעה רבה על דרך התנהלותם, מחשבתם והתנהגותם של המרואיינים. תמה זו מחולקת גם היא לשלוש קטגוריות המציגות את דפוסי ההתמודדות השונים אשר אפיינו את המרואיינים: דפוסי התמודדות הקשורים בבלבול ובהכחשה עד לשלב הקבלה העצמית, דפוסי התמודדות של הימנעות ודפוסי התמודדות של הסתרה.

דפוסי התמודדות לקראת ובעת השירות הצבאי

כל המרואיינים היו צריכים לעבור תהליך ארוך משלב ההכחשה והבלבול ועד לשלב בו הם הגיעו להשלמה וקבלה עצמית. כל המרואיינים, ללא יוצא מן הכלל הגיעו לתובנה שברגע שהם יקבלו את עצמם, הם לא יזדקקו לאישורים מהחברה שסביבם מכל מעגל שהוא: צבא, משפחה, חברים. כל המרואיינים ביטאו דפוסי התמודדות שונים עם הקושי, עד שהגיעו להשלמה עם זהותם המינית רק במהלך שירותם הצבאי.

כל המרואיינים חשו בלבול וניסו להדחיק את הנטייה החד מינית שלהם. היו ניסיונות של בדיקה עם שני המינים, הניסיונות לוו בתחושות של פחד וניסיונות להדחקה, מתוך רצון אמתי להישאר נורמטיביים.

"בתיכון מה שגרם לשינוי בעצם הוא "היציאה מהארון" מול עצמי, לא יצאתי מהארון מול אנשים, קודם כל מול עצמי, גם מול עצמי לא כל כך, עדיין לא קיבלתי את זה ולא השלמתי עם זה, בגלל זה גם הייתי עם בת זוג כי פחדתי מזה. פחדתי מזה מאוד, לא כל כך הצלחתי לקבל את עצמי וזה משהו שגרם לביטחון שלי להתערער, ההתנהגות שלי טיפה השתנתה, אנשים התחילו לשים לב..."
(מנחם)

"... האמת שבכתה ח' כבר יצאתי עם מישהו סוג של, חודש, כאילו זו הייתה הפעם הראשונה, שכזה את יודעת, משהו, שיצאתי לבד עם בן, משהו, אבל כן, זה כבר די היה מובן לי, אבל עדיין ניסיתי גם עם בנות כי אני לא יודע למה בשביל לבדוק בשביל סתם כי היא ממש יפה והיא רצתה אז אמרתי טוב נסה אולי זה כן יעניין אותי..." (נעם)

למרואיין אחד תחושת הבלבול התעצמה עקב העניין העדתי, עצם מוצאו האתיופי הקשה עליו עד מאוד הן מבחינת העיסוק במראה החיצוני, תחושת השייכות למדינה (עולה חדש- שפה) ועצם הזהות החד מינית שלכאורה לא קיימת בתרבות האתיופית:

" היה לי קשה, מן הסתם, כל העניין של הזהות המינית שנכנס גם כן לתמונה. כל העניין של המראה, של מה אני יותר? כל הבלבולים האלה של ה, אני חושב שכל הזמן הראש שלי היה בחוץ... זה מאוד העסיק אותי, רציתי להבין מה לא בסדר בי, מה אני יכול לעשות כדי לשנות את זה? אני לא בסדר... מעניין אותי בנים, שאני שחור, היום אני מסתכל על עצמי ואומר כאילו שאני מאוד גאה בעצמי, אבל בתור ילד, רציתי להיות כמו כולם, רציתי שאני לא אהיה בולט, אני רציתי להיות כמו כולם, היו פעמים שאני הסתכלתי על עצמי במראה, כאילו מה היה קורה אם הייתי לבן? כל מיני דברים כאלה, ... בגלל זה היה לי קשה מאוד להתרכז בלימודים כי איך בנאדם יכול להתרכז בלימודים שהוא עדיין לא יודע מה הוא ומה הוא רוצה מעצמו? כאילו איך אפשר לחיות ככה, כאילו, אני חושב שעד כתיבה לא ידעתי מה אני, ואז בכתיבה ה', הייתי במועדונית, ודברו על דנה אינטרנשיונל, שהיא הייתה בן שהפך להיות בת, וכאילו, אז כזה המושג הזה נכנס לי לראש ואז כזה התחלתי לשאול שאלות. מה זאת אומרת? אין אצלנו, כאילו, אני לא אומר שאין אצלנו, אצל האתיופים, אבל זה לא משהו שהוא קיים, זה לא כמו עכשיו שאני הולך ברחוב וכולם יודעים שיש דבר כזה "הומו", לא, אף אחד לא יודע מה זה הומו. יודעים שזה קיים אצל "הלבנים" האלה, שם, רחוק, "הפרנגים", לא אצלנו..".

דפוסי התמודדות של אקטיביות

שלושה מן המרואיינים בחרו לפעול ולפנות אל הקב"ן מבעוד מועד ולנסות לעצור את הגיוס ליחידה קרבית. ניכר כי הצבא גילה הקשבה ואמפתיה לקשיים שהוצגו סביב סוגיית הנטייה החד מינית של המרואיינים. שלושת המרואיינים אשר חשפו את סיפוריהם בפני הקב"ן הצה"לי קבלו קה"ס, שזה מעין אישור המעיד על קשיי הסתגלות ופוסל את החיילים משירות קרבי. כמו כן, חיילים המצוידים באישור הנ"ל מקבלים הטבות בסגנון: שחרור בסופ"ש, מקלחות נפרדות ועוד. יש לציין, כי חלק מהמרואיינים לא ציינו את הנטייה החד מינית שלהם בפני הקב"ן ועדיין קיבלו קה"ס.

"...באמת היה לי חשש גדול מזה אז רציתי לרדת מהעניין הזה של קרבי. אז פשוט הלכתי לקב"נית לפני הגיוס ופשוט אמרתי לה אני לא אשקר לך שאני איזה משוגע או משהו פשוט אני אגיד לך מה אני יצאתי מהארון לא מזמן, מאוד לא נוח לי עם הדברים האלה, אני לא יודע איך זה יעבור וכאילו חבל לי להשקיע ובאמצע המסלול אני סתם ייפול או שאני לא יתאים או שלא יהיה לי נוח ובאמת לא נוח לי אני לא רואה את עצמי מתקלח עם מלא אנשים עכשיו וגם איתם וזה אז שהם יידעו אז איך יהיו התגובות וכאילו פשוט זה מה שאמרתי ואז היא אמרה לי פשוט אין בעיה אני ארשום לך סעיף של ק"הס...". (נעם)

"... כשעשו לי את המיונים, זה הפחיד אותי מאוד, ממש, העניין של המיניות אם זה ייפגע לי בצבא, בשירות... נכנסת בחורה לחדר, שאת לא מעניינת אותה, והיא שואלת אותך אם את נמשכת לגברים, אם אי פעם נמשכת לגברים? ... עניתי לה שהייתה לי פעם משיכה לגברים, משהו כזה, לא התוודיתי לגמרי, גם לא רציתי לבוא ולהגיד כי לא רציתי שידעו. לא רציתי שידעו כי פחדתי מהמערכת. לא יודע פחדתי שאנשים יקטלגו אותי, יראו בי הומו לפני שהם יכירו אותי בכלל, בתור

האדם שאני. הייתי מיועד להיות קרבי, הלכתי לקב"ן, הוא נתן לי פטור
מלוחמה. ביקשתי להסביר לו שאני לא רוצה להיות לוחם... והוא אישר את זה.
בלי להזכיר את המיניות..." (ניסן)

דפוסי התמודדות של הסתרה

היו מרואיינים שהפחד שיתק אותם והעדיפו להתגייס ולבצע את השירות מבלי לחשוף פרט על
זהותם המינית או חששותיהם. דבר שהוביל לבסוף אצל מרואיינת אחת לעריקות וישיבה בכלא
צבאי, ואילו אצל ארבעה מהמרואיינים מעברים תכופים בין יחידות עד שמצאו את מקומם.

"לא ספרתי כלום... הייתה שמועה שאם אתה מעיד על עצמך שאתה הומו או
לסבית ואתה אומר שאתה לא יכול להתקלח עם קבוצת בנות או קבוצת בנים,
משחררים אותך על סעיף נפשי של לא נורמליים ומשחררים אותך הביתה או
מונעים ממך תפקידים... הלכתי באשר אני. אני לא שיתפתי וגם לא מתכוונת
לשתף אף אחד, אין מי הרבה לדבר. התפקיד שלי הוא גם לא כזה שמאפשר
לדבר עם המפקד, הוא גם לא כזה מזמין או נחמד או פתוח לשיחות בטח לא
מהסוג הזה..." (אורית)

הסתרה גם במחיר של התשה נפשית והדחקה- דפוס התמודדות אקטיבי של משחק והסתרה.

אצל מרבית המרואיינים המשחק של ההסתרה מפני ההורים והמשפחה, וכן, ההסתרה מפני
החברים בביה"ס או אצל חלקם בהמשך דרכם בצבא, הייתה כרוכה במאמצים רבים. כל
המרואיינים מצאו את עצמם בסיטואציות מביכות, של שקרים והעמדת פנים, התנהגות כאילו
שהם אדם אחר, התנתקות מהדמות האמתית. לא אחת גבתה ההסתרה מחירים נפשיים של בכי,
דיכאון וחוסר אונים, הימנעות ומריבות עד לכדי פיצוץ אשר הביא לחשיפת זהותם המינית
האמתית.

"...אני בשלב שאני יודע טוב מאוד על הנטיות המיניות שלי. ואני מבחינתי משכנע
את עצמי שאני בנאדם נורמלי לחלוטין, אני ממש לא צריך קב"ן... עשיתי איזשהו
ניתוק, ואני מבין משיחות עם חברים שהיו במצב שלי, שהם לא הצליחו להתמודד
עם זה, אני מבחינתי מבין שאני צריך לעשות את הניתוק הזה. וזה לא היה מודע.
... בשלב הראשון בצבא לא היו בי חששות מכיוון שאף פעם לא "חשדו בי", אני
לא מוחצן, זה הקטע שלי. כשאני הגעתי לצבא, אמרתי לעצמי זה לא יקרה אני
לא אהיה עם גבר אז אין לי ממה לפחד. את מבינה מה אני אומר? אני התגייסתי
למסלול ייעודי לקצונה, מהר מאוד יצאתי לקצונה... הייתי סמ"פ וזה תפקיד
מאוד בכיר מבחינה לוגיסטית בגדוד, אני סבלתי מזה, כן, הרגשתי כי התישו לי
את החיים. היו לי הרבה חברים בתפקיד זהה לשלי, לוחמים, הייתי כזה הגבר של
הגדוד... הם היו בטוחים שאני הבליין והגבר הכי רציני, זה היה ברור כאילו,
והחיילים שלי היו בטוחים שאני הכי קשוח, הכי גבר..." (נריה)

” אני חושב שזה הכל המוות של אבא שלי הביולוגי שנפטר כשהייתי תינוק, אני לא זוכר אותו בכלל, אבל בדיוק באותה השנה התעורר כל העניין של הזהות המינית, כל העניין של אבא התעורר שאני לא יודע מאיפה, אולי מהמחשבות של הזהות המינית ומה הוא היה חושב עליי... הרגשתי בדיכאון, שזה כמו מנהרה שאתה לא רואה את האור בסוף, לא רואה. אתה מרגיש שמטביעים אותך בבריכה ואתה לא מצליח לצאת מהמים. כאילו, באמת אתה שוחה שוחה בים, אתה עולה ולא מצליח לצאת מהמים. הייתי בוכה כל הזמן, היה לי מאוד קשה. אבל הבטחתי לעצמי שאני אצא מזה, והבטחתי לעצמי שאני לא ייכנס לזה ושאני, הציעו לי לקחת כדורים נוגדי דיכאון לא הסכמתי כי האמנתי בכוח שלי, לעמוד על הרגליים...” (ניסן)

תמה מספר 4: קושי בהתמדה במסגרות שונות

נושא המסגרות קיבל מקום משמעותי בראיונות. תמה זו מחולקת לשלוש קטגוריות המציגות את הקשיים שחוו המרואיינים לאורך ציר התפתחותם במסגרות השונות בחייהם: המסגרת החינוכית, קרי, ביה"ס, מעברים תכופים בתוך יחידות הצבא והחלפת בני זוג בתדירות גבוהה המעיד גם הוא על קושי בהתמדה.

קושי של התמדה במסגרות החינוכיות

כל ששת המרואיינים העידו על עצמם שהיו להם בעיות לימודיות ובעיות של קשב וריכוז. מרביתם, למעט אחד, החליפו מסגרות לימודיות ואחד מהמרואיינים אף נשר בתחילת התיכון מהמסגרת החינוכית. כולם העידו על בעיות לימודיות והן על בעיות חברתיות. מרבית המרואיינים החליפו מסגרות לימודיות או עברו לכיתות מיוחדות, בתנאים מיוחדים:

" בהתחלה הייתי תלמיד "על הפנים" (צוחק)... גם לי הפרעות של קשב וריכוז אז בכלל ז' ח', זה היה כזה בלגנים עד שנכנסתי לכיתה אתגר קוראים לזה, זה כמו מב"ר אני לא יודע איך לקרוא לזה אבל זה פשוט כיתה של למי שיש לו הפרעות קשב וריכוז... זהו בכתה ז' ח' זה כבר הייתי הרבה לא מסתדר, הרבה רב עם חברים הרבה, הרבה היה הרבה בעיות (צוחק), אימא הייתה יוצאת בוכה מכל אסיפת הורים..." (ניסן)

שניים מהמרואיינים בחרו בדרך של נשירה סמויה מביה"ס:

"למדתי בתיכון במרכז הארץ. לקראת סוף כיתה יב, במחצית השנייה הפסקתי ללמוד, ועברתי לגור בתל אביב. וככה סיימתי את הברוויות הייתי באה ונוסעת רק למבחנים. לא לשעורים." (אורית)

מרואיין אחד בחר בדרך של נשירה גלויה מהמסגרת הבית ספרית:

" אני פרשתי מהתיכון בסוף כיתה י" כי לא חשבתי שמתאימה לי המסגרת הלימודית, העדפתי לעבוד וללמוד מקצוע מאשר ללמוד בביה"ס, והחוויה שלי מהתיכון (שתיקה ארוכה) לא יכול להגיד כל כך חוויה, כי קודם כל לא כל כך הייתי מגיע..." (גבי)

מעברים תכופים בין יחידות

כל המרואיינים ללא יוצא מן הכלל, דיווחו כי עברו בין יחידות שונות בצה"ל. אף אחד מהם לא נשאר ביחידה קבועה ומסודרת לאורך כל השירות. מרואיינת אחת אף יושבת כרגע בכלא צבאי ונשפטה על נפקדות.

" מתחילים לאבחן שמהו אצלי לא בסדר, שאני לא מפסיק לבכות שם, שאין מחשבות, שאני פשוט בנאדם מנותק, לא יוצר קשרים חברתיים. הזמינו אותי

לשיחה ובעצם בשיחה הודיעו לי שמשחררים אותי מהטירונות הזו ומעבירים אותי לטירונות אחרת כדי שלא אהיה לוחם." (מנחם)

"...באמת היה לי חשש גדול מזה אז רציתי לרדת מהעניין הזה של קרבי. אז פשוט הלכתי לקב"נית... ואז היא אמרה לי פשוט אין בעיה אני ארשום לך סעיף של קה"ס זה נקרא, קשיי הסתגלות... זה פשוט כאילו קשה לי להסתגל לכל הנושא של הקרבי ושאני לא מתאים לקרבי על בסיס קה"ס, קשיי הסתגלות וככה עברתי ליחידה שאני משרת בה עכשיו..." (נעם)

"אני כקצין בגבעתי הייתי בתחושה שאם אני מספר זה הופך להיות שיחת היום וממש לא רציתי להיות שיחת היום. תראי זה גם מסגרת, לא כולם מגיעים לשם מצפון תל אביב... וכאילו להיפך, הרוב לא באים משם, ויש כאלה שבטוחים שהם לא נתקלו בגיי אף פעם, כביכול, הם נתקלו בזה הרבה, הם פשוט לא יודעים... ואמרתי לעצמי, בתחושה שלי, זה לא יהיה נעים. אבל אני גם לא הייתי בשל עם עצמי, ולא הייתי ממש בטוח שזה מה שאני רוצה עד הסוף. ועכשיו אני בקריה..." (נריה)

החלפת בני זוג בתדירות גבוהה - קושי בהתמדה

כל המרואיינים ספרו על החלפת בני זוג בתדירות גבוהה בעיקר בתחילת מימוש הזהות המינית שלהם. כל המרואיינים התייחסו להתנסויות הרבות כצורך במימוש וברצון להתנסות, מעין פרץ של רגשות עצורים ורצון לחוות חוויות בכניסתם לעולם הלה"טבים. (הומואים, לסביות, טרנסגינדר וביסקסואלים).

"באותה תקופה הבן זוג הקודם שנתן לי את החופש, נתן לי יותר מדי חופש ופשוט הכרתי עוד אנשים, וככה הכרתי בעצם את הבן זוג הבא, אז נפרדתי ממנו, ובאותה תקופה שהייתי עם הבן זוג החדש הייתי עם עוד ארבעה בני זוג במקביל, אף אחד לא ידע אחד על השני, זה היה תקופה שהמשכתי לצאת עם הידידה שלי ואח שלה למועדונים, והיה לי את בני הזוג, ואז הכרתי את בן הזוג הנוכחי שלי." (מנחם)

"הורדתי את האפליקציה ופתאום התחלתי לדבר עם בחורים, ואמרתי לעצמי וואו, והחל מהרגע הזה הכל קרה כל כך מהר... אמרתי לעצמי אני רוצה רק סטוצים, אין מצב לשום דבר אחר, אני אהיה עם בן זוג? מה אני הומו? עדיין כאילו זה... ואז התחלתי, החלפתי המון בני זוג, התנסיתי לא מעט... פגשתי כל מיני אנשים. אנשים שלא האמנתי שאני יכול להיות איתם, אנשים שאתה לא קולט שאתה יכול לעשות דברים כאלה." (נריה)

" מאותו רגע שגיליתי והתנסיתי בפעם הראשונה ביחסים עם בת... קודם כל נפרדתי מהחבר שהיה לי... בין לבין גם כן הייתי עם גברים ועוד הפעם עם נשים, בין לבין, ועכשיו בחצי שנה האחרונה אני רק עם נשים... מחליפה..." (אורית)

תמה מספר 5: תגובות רגשיות לאורך ציר ההתפתחות הרגשית מתקופת

ביה"ס ועד לצבא

תמה זו מציגה את התחושות והתגובות הרגשיות של המרואיינים מחוויות ביה"ס ועד לשירותם הצבאי בפועל. באמצעות תמה זו בחנתי את חוויותיהם סביב מעגלים שונים: משפחה וחברה.

תמה זו מחולקת לארבע קטגוריות: תחושות תסכול, בלבול וחוסר קבלה עצמית, הרצון לשייכות, השפלה.

תחושת תסכול, בלבול וחוסר קבלה עצמית

כל המרואיינים כאשר הבינו כי יש להם משיכה חד מינית, הרגישו תחושות של תסכול, כעס, בושה, בלבול וחוסר קבלה עצמית.

"... הייתה לי תקופה מאוד קשה עם עצמי, של בלבול של חוסר הבנה, בעיקר בלבול מאוד מאוד גדול, כי לא הצלחתי להבין מה קורה, למה עשיתי את זה? למה יש לי מחשבות כאלה, חשבתי שהכל אצלי דפוק, חשבתי למה דווקא לי מגיע העונש הזה מה עשיתי רע שלי זה מגיע? הרבה מאוד חוסר קבלה של עצמי מתוך באמת חוסר חוסר מודעות על העניין, לא ידעתי על זה כלום, בחיים לא דברו על זה, אז כשזה הגיע דווקא אליי היה לי מאוד קשה להשלים עם זה." (מנחם)

"... רציני כבר לעבור לעולם האחר, בלי בלבול, בלי תחושות של הסתרה ובושה... הרגשתי חנוקה, מבולבלת, שאני צריכה אוויר, שינוי. הרגשתי שאף אחד בעולם לא מבין אותי, וגם לא יבין אותי..." (אורית)

" זו הייתה תקופה מאוד קשה עם עצמי של התלבטות, ניסיתי לעשות כל מה שיכולתי, הייתי פשוט מנסה לא לחשוב על זה, להדחיק את זה, יצאתי עם הרבה בנות חשבתי שזה ירפא אותי, ואח"כ הייתה לי בת זוג, אמרתי לעצמי תהיה לי בת זוג וככה אני אשכנע את עצמי שאני לא הומו וזה מה שיהיה, אני אמשיך כאילו כלום וזה יעלם. אבל אחרי שנה וחצי בערך, הרשתי לדבר ראשון אני מאוד פוגע בה, שזה לא בסדר להמשיך לשקר לה ככה ושזה עוד יותר לא בסדר לשקר לעצמי, סה"כ זה היה שקר אחד מאוד גדול..." (גבי)

הרצון לשייכות

כל המרואיינים ציינו את הרצון להיות שייכים לקבוצה מסוימת. שני מרואיינים אף ספרו עד כמה קשה להם להיפרד מהחברים ה"סטרייטים" שלהם, על אף הקושי בשילוב שני סוגי החברים. מצד אחד שייכות לקבוצה שבה לכולם אותה זהות, סטטוס חברתי ומצד שני הרצון להיות בחברה "נורמלית", הדורשת התנהגות קונפורמית. הרצון להמשיך ולבלות לצד אנשים שעומדים להם גדלו וחיים סביבם ביומיום.

"...אותה חבורה שהכרתי. הם נתנו לי את הביטחון לעשות את הצעד הזה. תבני, כשאין לך כתף ואוזן קשבת לא בבית, לא בבית הספר, אתה מחפש את החום וההבנה, הם נתנו לי את זה. לא היה לי מה להפסיד. איתם אני מרגישה שווה בין שווים. הם המשפחה שלי..." (אורית)

"... - הגעתי לתיכון, הכרתי מלא אנשים חדשים אמרתי לעצמי, אם אני עכשיו אהיה גיי זה כאילו לא מסתדר עם זה שיהיו לי הרבה חברים. זה בדיעבד אני מבין היום שהסברתי לעצמי. אמרתי אני אסתדר מה אני הכי רצח, הכי גבר בשכונה, וזה כאילו מה שפיתחתי לעצמי... גם בצבא כשהגעתי זה היה לי כאילו מכח האינרציה, הייתי במסגרת כל כך תובענית ומאוד אינטנסיבית כאילו הרגשתי שאם אני לא אהיה וולגארי, אם אני לא אצעק ואקלל וזה כל הזמן, ידרסו אותי, ירמסו אותי, ככה זה היה בגבעתי. הגעתי כלוחם, כקצין צעיר, חטפתי כאפה להיות גאה עכשיו זה לא, לא תואם את המציאות וזה איפשהו פתאום בגרות או תובנה שעלתה לי..." (נריה)

חווית השפלה:

כל המרואיינים ספגו השפלות והערות לא נעימות מצד חברים, מכרים, משפחה. חלק מהאלימות המילולית שספגו כלפיהם נעשה כאילו בדרך של צחוק וחלק מההתבטאויות אף הובילו אצל שלושה מהמרואיינים לאלימות פיזית. מרואיין אחד אף ספג התעללות ונידוי.

"בסדיר כשהגעתי היה לי מאוד קשה בהתחלה כי מישהו שאני מכיר היה שם... זה התחיל לרוץ בכל הגודל שאני הומו, שם התחילו בעצם הקשיים שלא היו לי במסגרות אחרות... בסיס סגור, ברגע שהם התחילו לדעת על זה הנהגים, אני החדר שלי בבסיס הוא מול הנהגים, הם רוסים, אני לא גזען כן? אבל פשוט כנראה שזה משהו של העדה הם פשוט לא מקבלים את זה הרוב כן? ...אחד מהם ניגש אלי ואמר לי אתה אוהב בחורים? ואז אמרתי לו כן, ואז הוא אמר לי למה? אז אמרתי לו מה למה? כאילו למה אתה אוהב בנות? אז הוא אמר לי כי ככה זה הטבע, ואני עניתי: כי ככה גם אני, ואז הוא עשה לי פרצוף וזה לא בסדר וכאלה וחשבתי שבוזה זה יסתיים. אבל טעיתי, הם מאוד הקצינו את זה, וקיללו אותי כל הזמן, בהתחלה זה התחיל בקטנות ובזמן שהייתי במקלחת אז הם התחילו עם צחקוקים או שהיו מזרזים אותי... כאילו הרגשתי לא נוח והם כבר היו שם שנה, ונתנו לי הרגשה לא

נוחה כזו, ואז הייתי מזדרז ויוצא ... המקרה הכי קיצוני שאני זוכר שאחד מהם התחיל לזרוק לי דברים והשותף שלי לחדר יצא להגנתי ואמר לו מה אכפת לך מה הוא עושה זה עניין שלו " והוא ענה לו : "מזל שזה לא אני אם אני הייתי הוא..." ואז הוא לקח את הנשק שם אותו בפה ולחץ כאילו, באותו רגע הייתי בהלם ממש , כאילו זה היה רגע של משבר , לא הראיתי שזה מפריע לי אבל לא הפסקתי לחשוב על זה אחר כך , הוא אמר בעצם שאם הוא היה אני הוא היה מתאבד אז כאילו אולי אני לא בסדר ... למרות שיש לי הרבה חברים בבסיס זה עדיין שאת למשל יושבת בחדר אוכל ואוכלת בננה, וכולם מסתכלים ומתחילים לצחוק, זה מעצבן, כאילו בדרכי אין לי בעיה עם זה אני ממש צוחק כזה אני צוחק על עצמי.. אבל פשוט שזה בקטע של לפגוע ולהציק , כזה על כל דבר זה מעיק. את ישנה , אוכלת ומתקלחת ביחד , זה ממש מציק בסוף זה כבר לא כיף ..." (נעם)

"... ההתנהגות השתנתה טיפה התחלתי יותר להפריע ולהבריז משעורים, הייתי רב עם הרבה אנשים, המריבות עם אנשים היו בעקבות ירידות של אנשים עליי, כל מיני קללות מהסוג הזה, כבר תקופה שהבנתי עם עצמי מה קורה, אחרי שהבנתי עם עצמי גם אנשים התחילו להבין את זה, וזה תמיד היה כאילו קריאות : יא הומו, יא קוקסינל וכאלה. אז ההתמודדות עם זה היא לא הכי כיפית כי זה סוג של בועה, של שקר, זה תמיד הכחשות זה לנסות להוציא את עצמי תמיד מזה , כל כך פחדתי להבין בעצמי את זה כך שפחדתי שגם אחרים יידעו, אז פחות או יותר בתיכון די הבנתי שמהו השתנה בי שהנטיות שלי משותנות, הפסקתי לאהוב את הבת זוג שהייתה לי..." (מנחם)

"...המבוגרים בעדה לא חושבים על זה כי אין אופציה כזו. אבל אני סבלתי מאוד כשהייתי קטן. לא הייתי הולך ל"סניף" כי היו ילדים מסוימים, נכון לא כולם, היו כאלה שמאוד אהבו אותי, אבל בתור ילד אני זוכר שבבית הספר הייתי מאוד אהוב ואהוד ודווקא כאילו בשכונה, אצל החברה'ה האתיופים קיבלתי דחייה, של דיבורים מאחורי הגב, שאני הומו, שאני בת, שאני כל היום עם בנות, שאני משחק גומי, כל מיני דברים מטומטמים כאלה, זה בסדר, זה קשה בתור ילד, אני חושב שהשתדלתי לא לחשוב על זה, אבל זה מאוד קשה לי , לנבור בשאלה של... ואני שומע שזה לא בסדר. מה אני עושה כאילו? במה אני לא בסדר? אני יודע שאני נמשך למשהו שאני לא אמור להמשך אליו, לא יודע. למי אני פונה? מה אני עושה עם זה?... " (ניסן)

קבלה עצמית

מתמה זו עולה כי כל המרואיינים עברו תהליך של קבלה עצמית המשלבת אהבה עצמית. ניכר כי רק ברגע שהמרואיינים הצליחו להפטר מהאשמות עצמיות והביקורתיות כלפי עצמם רק אז הצליחו להתמודד עם סיטואציות שונות בחייהם קרי, עמידה במסגרות השונות של החיים : זוגיות

יצובה, ניהול מערכות יחסים תקינות עם הסביבה הקרובה והרחוקה המתבטאות בפתיחות, ללא בושה ועוד.

עוד עולה כי העברת ההתמקדות על רצון האני והקבלה העצמית העלימה את תחושת חוסר האונים והתסכול. כמעט כל המרואיינים, למעט אחת, שטרם יצאה מהארון בפני הוריה, ציינו כי הם מרגישים מאושרים ומשחררים, וכי הרגישו כי הם מסוגלים לעשות זאת רק בתקופת הצבא. כמו כן, עלתה תחושת תובנה כי ברגע שהמרואיינים קיבלו את עצמם כך גם הסביבה קבלו אותם ו"השלימה" עם המצב. תחושות ההומופוביה פחתו.

" הגעתי לאיזושהי צומת דרכים... הגעתי ליום הזה, והחלטתי עם עצמי שאני ממשיך לשרת, אני לא מוותר לעצמי! אני לא סיימתי ביה"ס, אני לא סיימתי שום מסגרת, ודווקא איפה שהכי קשה לי אני אעמוד באתגר! יכול להיות הקבלה הזו שהייתה לי עם עצמי, והסביבה שקיבלה אותי באהבה גרם לי להמשיך ולרצות לסיים את זה. אני שמח שהתגייסתי, אני שמח שאני מסיים שירות ובהצטיינות!...היום אני יותר בוגר ובשל ומרגיש שאני יכול "לצאת". אני לא מרגיש אבוד, אני יודע שיש לי לאן ללכת, ויש לי מקצוע. אין משהו שמבדיל אותי, זה לא הופך אותי לחריג מול אף אחד...כשאתה מקבל את עצמך אתה משדר לאחרים את זה ואז גם הם מקבלים אותך. אם לך טוב עם עצמך ואתה מקבל את עצמך זה מה שאתה משדר החוצה ואנשים רואים ומבינים שאני מאושר ושנוח לי זה מה שהם מבינים אז זה מה שהם מקבלים ורואים. אני צוחק ומחייך ועושה תפקיד משמעותי בצבא, אומרים לעצמם טוב הוא מחייך, טוב לו, אז הוא לא חריג – אנחנו נקבל אותו. " (מנחם)

"...אבל כשאני הייתי שם, לא קיבלתי את עצמי. וזה משהו שאתה חייב לעבור עם עצמך! אתה חייב לקבל את עצמך אם אתה רוצה שאחרים יקבלו את זה." (נריה)

סיכום ודין:

המחקר הנוכחי ביקש לבחון כיצד חיילים וחיילות בעלי נטייה חד מינית תופסים את חוויות בית הספר התיכון, מתוך זווית ראייתם הסובייקטיבית, את תקופת המעבר מהתיכון לצבא. לצורך כך ראייתני חמישה חיילים הומוסקסואליים וחיילת אחת לסבית, שספרו על תהליך המעבר מבית הספר התיכון לצבא, כיצד הוא נעשה ואיזו הכנה נעשתה בעבורם לקראת מעבר זה אם בכלל, וכל זאת על סמך זיכרונותיהם והתנסותם כמתבגרים במערכת החינוך. מאחר ושלב המעבר מהצבא לתיכון מזמן ומצריך כוחות נפשיים וכישורי התמודדות אשר יוכלו לסייע לתלמידים לעבור בהצלחה את שלב המעבר, על הצוות החינוכי ישנה השפעה וגם אחריות בעיקר על הפן הרגשי של התלמידים (בינשטוק, 2004 ; ארהרד, 2001).

ממצא מרכזי שעלה בעבודה הנוכחית הוא שכל המרואיניים לא חוו חוויה משמעותית של הכנה לצבא במהלך לימודיהם בביה"ס התיכון. חשוב לציין, כי כל המרואיניים הדגישו את חשיבות ההכנה לצבא ואת ציפיותיהם מבית הספר כי יעשו את ההכנה משמעותית ומעמיקה, בעיקר לאור הפתיחות בתחום הנטייה החד מינית בארצנו. כמו כן, חשוב להתייחס לעובדה כי ייתכן וצוות בית הספר לא ידע על זהותם המינית של המרואיניים, שהרי מרביתם היו "בארוך". כל המרואיניים התגייסו לצבא כאשר הם מחוסרי ידע ומלאי חששות. אף אחד מהם לא ידע כיצד הוא יתמודד עם המעבר החדש. לא נעשה שום תיאום ציפיות. יתרה מכך, כולם התגייסו עם אמונות ומחשבות לא נכונות שאם ידווחו בצבא על נטייתם החד מינית, אזי הם ישוחררו מהצבא על רקע נפשי או לא יקבלו מענה ובמקרה הטוב "יסמנו" אותם או ילעגו להם. כל המרואיניים הציגו תמונה של החמצה שהיה ניתן למנוע אותה לו היו מקבלים מידע מבעוד מועד והכנה משמעותית יותר לקראת המעבר לצבא ע"י המסגרת החינוכית או ע"י נציגים מצה"ל. פעילות הסברתית כזו הייתה מפחיתה חרדות ועוזרת בתכנון יעיל ומשמעותי של המרואיניים בעת גיוסם לצה"ל. ניתן למצוא באתר שפ"י התייחסות ברמת המידע באשר לחשיבות המעבר מהתיכון לצבא כאחד מהמעברים החשובים שתלמידים עוברים בחייהם. בפועל לא נעשתה פעולה ממשית המכתיבה לבתי הספר דרכי עבודה עם אוכלוסייה זו בדגש על המעבר. מעבר לכך, לא מצאתי תימוכין או אישוש כלשהו לגבי שלב ההכנה במעבר מביה"ס התיכון לצבא בכלל או לצה"ל בפרט. מן הממצאים עלה כי כל אחד מהמרואיניים בחר באסטרטגיית התמודדות שונה עם המעבר לצה"ל. חלקם גילו אקטיביות, חלקם היו משותקים ולא חשפו את נטייתם המינית, העמידו פני הטרנסקסואלים. בסופו של דבר, ההשלכות לכך התבטאו בעיקר בקשיי קליטה ביחידות אליהן הם נשלחו, מעברים תכופים בין היחידות, קושי בקשירת קשרים חברתיים וכן, קשיים נפשיים. כל זאת לאור הציפייה מהכרת צה"ל בזכותם של בני נוער להטביים למלא שירות רגיל בשורות צה"ל ללא הבדל משאר אזרחי ישראל, כפי שצה"ל התחייב לכך בפקודת מטכ"ל לפני יותר מעשור. על דפוסי התמודדות דומים של קהילת הלהט"בים מצאתי גם במחקרו של בן עמי (2010), אשר בדק את החוויה הבית ספרית של תלמידים בעלי נטייה חד מינית. בן עמי מצא כי בתהליך אותו עוברים המתבגרים הוא תהליך המאופיין בראשיתו בפגיעות רגשית מרגע הגילוי העצמי המלווה במקביל בתגובות הומופוביות ועד לרגע בו מתרחשת הקבלה העצמית המלווה בפיתוח מנגנוני התמודדות עם התנהגויות הומופוביות. גם במחקרים נוספים שנעשו בעולם (Savin-Williams, 2005; Halpin and Allen, 2004), נמצא כי בתהליך קבלת המתבגר את זהותו המינית ישנה הפחתה משמעותית במצוקה הרגשית. בספרות המחקרית בארץ ובעולם העוסקת בצבא והומוסקסואליות ישנה התמקדות באידאולוגיה הגברית

המושגת ביחידות הצבאות השונים וכן, באקלים ובתחושותיהם של חיילים וחיילות להטב"ים. המיקוד במחקרים אלה הוא בעיקר על כושר ההסתגלות בפועל של קהילת הלהט"בים במסגרות השונות ועל ההתייחסות של הסביבה אליהם. לא מצאתי התייחסות להכנה של קהילת הלהטב"ים לקראת המעבר לצבא או באילו כלים ומידע צריך לצייד את קהילת הלהט"בים לקראת המעבר הזה (גרוס, 2000; קפלן, 1999; קפלן ובן ארי, 2000; שילה ואחרים, 2006; ששון-לוי, לוי, 2005; Belkin AND Levitt, 2001; Britton AND Williams; Brouwer, 1995; 2004). כמו כן, ממחקרים אלה עלו ממצאים כי הצבא הישראלי מגלה גמישות ופתיחות לנושא הומוסקסואליות יותר מאשר צבאות אחרים בעולם. מהממצאים במחקרי זה מצאתי חיזוק ואישוש לגבי גמישות צה"ל וגילוי הסובלנות כלפי הומוסקסואלים. במחקר הנוכחי, ניכר כי מרבית המרואיינים קבלו אוזן קשבת ועזרה מהמפקדים ומהקב"ן (קצין בריאות נפשית). כמו כן, מרואייני אחד אף ציין כי ישנה מסגרת בשם "יוה"ל", המפורסמת היטב ביחידתו המעודדת פנייה לשיחות ועזרה במגוון של תחומים. עם זאת, חשוב לציין, כי ישנם מפקדים אשר אווזים בדעות הומופוביות אשר לא קבלו את נטייתם המינית של חלק מהמרואיינים. על פי התרשמות המרואיינים הפערים נבעו בשל תרבויות שונות והבדלי דת. כמו כן, מרואייני אחד אשר שירת כקצין ביחידה קרבית וסגורה בצה"ל ציין כי ישנה עמימות וחוסר הבנה סביב נושא הומוסקסואליות וכי ישנה הומופוביה רבה. כתוצאה מכך, מוצאים את עצמם חיילים רבים עמוק "בתוך הארון" ומנהלים סוג של חיים כפולים בהעמדת פנים באשר לזהותם המינית האמתית. יתרה מכך, הם בוחרים להחזיק אצלם את האמת באשר לנטייתם המינית ובוחרים לא לשתף את מפקדיהם מחשש של חרושת שמועות והומופוביה אשר יובילו לדחייה או פגיעה במעמדם.

מתוך הספרות המחקרית המתמקדת במצבם של בני נוער בעלי נטייה חד מינית בבתי ספר בישראל עולה תמונה המעידה על התפתחות חיובית מסוימת כמו למשל הגברת שיתוף הפעולה בין משרד החינוך וארגונים של נוער הומוסקסואל, הכנסת תכנים בנושא נטייה חד מינית לאתר השירות הפסיכולוגי- החינוכי, לתכניות כשורי חיים, כינוס ועדות בכנסת והכרזת שר החינוך על ארגון נוער גאה כתנועת נוער במסגרת מערכת החינוך. כל זאת, במטרה להחדיר את הנושא ולהעלות את המודעות והרגישות בקרב יועצים חינוכיים וסגל בית הספר. עם זאת, בחינת מצבה של האוכלוסייה ההומו- לסבית בבתי הספר מצביע על תחושה קשה בקרב אוכלוסייה זו. המרחב הבית ספרי לא רק שאינו מאפשר דיון ולמידה סביב הסוגיה ההומוסקסואלית, אלא מהווה סכנה פיזית ונפשית עבור תלמידים אלה (שילה ופזמוני- לוי, 2008). יחד עם זאת, המרואיינים במחקר זה הציגו תמונה שונה מתהליך השינוי החיובי שהוצג בנתונים שעלו מהספרות המחקרית. למעט מרואייני אחד שסיפר על פעילות אחת ויחידה המשותפת עם ארגון חוש"ן בבית ספרו, כל שאר המרואיינים במחקר זה דיווחו כי לא נעשו שום פעילויות ולא הוצגו תכנים בשום שיעור הנוגעים בנטייה חד מינית. לצוות ביה"ס חלק משמעותי וחשוב בעיצוב דמותם של התלמידים. ממצאי המחקר עולה כי בעקבות חוסר הפתיחות והתייחסות לאוכלוסיית הלהט"בים בבית הספר, מרבית המרואיינים חששו לחשוף את נטייתם החד מינית מחשש להומופוביה וחוסר הבנה ואמפתיה גם מצד הצוות החינוכי. עלתה ציפייה מצד המרואיינים כי הצוות החינוכי ימסור מידע והסברים בנושא הומוסקסואליות מול כלל הכתה באופן כללי, דבר שאולי היה משנה את בחירותיהם של המרואיינים ואף היה משפיע באופן חיובי על תהליך "יציאתם מהארון", ייתכן ועוד הרבה לפני גיוסם לצה"ל.

ממצא מרכזי חשוב נוסף שעלה בעבודה זו היא תחושת חוסר היציבות של המרואיינים בעמידה במסגרות השונות. כל המרואיינים במחקר זה דיווחו על קשיים בהתמדה. ממצא זה עלה בקשר הדוק עם תחושת הביטוי שהרגישו הנחקרים עם עצם הבנתם האישית כי יש להם נטייה חד מינית. כביטוי לקושי אותו חוו הגיבו הנחקרים באופן שונה למצב: מרואיין אחד נשר באופן גלוי בתחילת כתיב, מרואינת אחרת נשרה באופן סמוי, וכל שאר המרואיינים עברו לכתות שונות או מסגרות מיוחדות ולא המשיכו במסלול הרגיל אותו הם התחילו. הקושי בהתמדה התבטא גם בהמשך דרכם במסגרת הצבאית. כל המרואיינים עברו שינויים ומעברים תכופים בין יחידות שונות. מרואינת אחת אף הפכה לעריקה ויושבת כיום בכלא הצבאי בשל כך. מרואיין אחר שהיה קצין ביחידה קרבית, עזב את היחידה ועבר ליחידה שעוסקת בתקשורת. מרבית המרואיינים היו משובצים ליחידות קרביות, כולם שינו את ייעודם למעט הקצין שעשה זאת בשלב מאוחר יותר. קושי בהתמדה נוסף שעלה הוא הקושי בשמירה על התמדה בזוגיות יציבה. כל המרואיינים דיווחו כי החליפו בני זוג רבים.

מסתמן, כי היציבות בחיי כל המרואיינים, למעט מרואינת אחת שנמצאת עדיין "בארון", התקבלה ברגע בו הגיעו להשלמה מלאה עם נטייתם המינית, בעזרת קבלת נטייתם החד מינית ע"י הסביבה הקרובה והרחוקה. כמו כן, עלתה ציפייה מאנשי הצוות החינוכי, למתן ידע כללי לשכבה ולא דווקא ספציפי מולם באופן פרטני. בנוסף, ציינו המרואיינים שלו ביה"ס היה מגלה פתיחות לנושא הנטייה החד מינית, מצב זה היה משפר את חייהם מקצה לקצה, בעיקר באופן קבלת ההחלטות שלהם ובטח שבהתנהלותם ובכלל זה יציבותם הכללית בניהול חייהם במסגרות השונות. לנתון זה לא מצאתי איש או תימוכין בספרות המחקרית. זהו ממצא חדש שיש לתת עליו את הדעת. כן מצאתי תימוכין בספרות המחקרית בארץ ובעולם לחשיבות השפעתם של הצוות החינוכי בבית הספר, קרי, מורים, יועצים חינוכיים ומטפלים כלפי הומוסקסואליות. נמצא כי השפעתם לא רק חשובה אלא גם קריטית לרווחתם הנפשית של התלמידים בעלי הנטייה החד מינית. תחום המחקר מציג גם את יכולתם של הצוות החינוכי לעודד ולעזור לתלמידים רבים להצהיר על נטיותיהם המיניות ולקבל עזרה. כל זאת, תלוי בעמדותיהם של הצוות החינוכי כלפי הומוסקסואליות. (ארהרד, 2001; זמיר, 2003; שילה, 2004; שילה ופזמונאי, 2008; שם טוב, 2008; Russel&Seif&Truong, 2001). ממצאים אלה מחזקים את הממצאים שעלו במחקרי זה. נמצא כי כל המרואיינים הרגישו כי לא הייתה להם אף דמות משמעותית שאליה יכלו לפנות או לספר על תחושותיהם או מצוקתם. תחושותיהם לוו ברגשות בושה ופחד. הם הסבירו את תחושותיהם בכך, שכל הדמויות החינוכיות היו מאוד נעימות ונחמדות, אך מאחר ואף אחת מן הדמויות לא דיברה באופן גלוי וחופשי על נטיות חד מיניות, חששו כולם לגשת. כאשר נשאלו על ידי לגבי דמותה של היועצת החינוכית, אותה בחרתי להבדיל משאר בעלי התפקידים בבית הספר מאחר והיועצת נתפסת כמנהיגה משמעותית בביה"ס. תפקידה של היועצת כולל בתוכו מגוון רב של תפקידים משמעותיים ומקדמים כגון: התמודדות עם עולות המערכת, פרואקטיביות, סנגור ואחריותיות. בתשובה לשאלות שעסקו במידת הפנייה של המרואיינים בהיותם תלמידים בביה"ס ליועצת, עלה כי רק מרואיין אחד מוך השישה הרגיש כי הוא יכול היה לפנות באופן חופשי אל יועצת ביה"ס. כל שאר המרואיינים לא הרגישו צורך או פחדו להיכנס לחדרה. חששם העיקרי נבע מתוך כך שלא הרגישו פתיחות וסובלנות מספיקה של הווי ביה"ס כלפי הומוסקסואליות. הנושא לא עלה מעולם בשעורים ולא דובר או הוצג על ידי היועצות או על ידי צוות המורים בבית הספר. עם זאת, במקרה

היחיד בו פנה המרואיין ושיתף את יועצת ביי"ס, הפנייה נעשתה דווקא על ידה של היועצת, מתוך מקום של גילוי ערנות וזיהוי מצוקתו של המרואיין בשילוב הסבר שהעבירה למרואיין כי היא מקבלת אותו וחשה אמפתיה כלפיו וללא שום גילוי של שיפוטיות מצדה.

על פי שפ"י מצופה מהיועץ החינוכי לסייע לתלמיד כפרט על מנת שיוכל לתפקד באופן מיטבי ויוכל להגיע למיצוי מרבי של יכולתו. כמו כן, מצופה מהיועץ לפעול מתוך רווחה נפשית ובאווירה תומכת ומקבלת. עוד מצופה מהיועץ החינוכי לזהות את הצרכים של התלמידים ושונוותם ובהתאם לכך לספק להם מענה. ליועץ החינוכי תפקיד משפיע ומכריע בביה"ס, בפרט בתקופת מעבר משמעותית והכרחית של המעבר מביה"ס התיכון לצבא. גם איגוד היועצים האמריקאי ASCA (2005, ASCA) קורא ליועצים לתפוס תפקיד חברתי להיות מנהיגים, הווה אומר, לסגור על קבוצות מוחלטות וסטיגמטיות כחלק מהמנדט והקוד האתי של מקצוע הייעוץ החינוכי בביה"ס. מתוך הממצאים האלה אני מוצאת כי האינטגרציה בין הקבלה העצמית של הנטייה החד מינית ושל קבלת ופתיחותם של הצוות החינוכי עוזרת להבין את סוגיית חוסר תחושת היציבות אותה חוו המרואיינים במחקר זה. הצורך של המרואיינים בהכרה ובקבלה של הסביבה מעניקה ביטחון, מידע ויציבות בחייהם. שם טוב (2008) אף מוסיף, כי הגדרת זהות אישית וגיבושה היא חלק בלתי נפרד מתהליך ההתבגרות, דבר המשפיע על מערכות הקשרים שלהם ועל סביבות שבהן מתרחשות עיצוב עמדותיהם לגבי נושאים שונים.

ממצא חשוב נוסף שעלה במחקר זה הוא הקשיים הלימודיים אליהם נחשפו המרואיינים. כל המרואיינים עברו אבחונים שונים בתקופת בית הספר, במטרה לאתר לקויות למידה שונות. אצל כל המרואיינים נמצאו לקויות למידה כגון: דיסלקציה, קשב וריכוז ועוד. כל המרואיינים ספרו על קשיים ופערים לימודיים. חלקם גם ספרו על קושי התנהגותי שהתבטא בעיקר בתקופת לימודי התיכון. רובם ייחסו זאת לנטייה החד מינית ולתקופת הבלבול שעברו, אך בבדיקה מעמיקה מולם הסתבר כי לקויות הלמידה אובחנו עוד בהיותם בגילאי בית הספר היסודי. לממצא זה לא מצאתי אישוש מאחר וכל המחקרים שמצאתי מהארץ ומהעולם העוסקים בנוער להט"ב ובית הספר, התמקדו כולם באקלים החינוכי המיטבי, ב- WELL BEING ובתחושת המוגנות של נוער להט"ב בבית הספר. כן נבדקו רמת ההטרדות המיניות והאלימות שהופעלה בבתי הספר כלפי התלמידים על רקע נטייתם המינית ולא דווקא על רקע קשיים לימודיים בקשר להומוסקסואליות. (בן ארי, 2010; פזמונאי- לוי ואחרים, 2005; שילה ופזמונאי, 2008; שדמי, 2004; GROSSMAN et al., 2009; Russel&Seif&Truong, 2001).

לסיכום, המחקר הנוכחי הוא מחקר ייחודי ש"שמע את קולותיהם" של קבוצת מתבגרים ייחודית, שעדיין מוגדרת כ"קבוצת שוליים"- אוכלוסיית הלהט"ב"ם. ממצאי המחקר הנוכחי מדגישים את חשיבות החלטת משרד החינוך וצה"ל לגבש תכנית ייחודית בה יועברו תכנים וידע לתלמידים ובכללו גם אופן העברת המידע לבני הנוער קודם שירותם הצבאי. יש בתהליך זה חלק משמעותי המשפיע על אופן קבלת החלטות ובאופן ההתנהלות של נערים ונערות בשלב לימודי התיכון עד למעבר לצבא, לרבות אצל תלמידים ותלמידות בעלי נטייה חד מינית. ניתן לראות כי שלב זה הוא שלב קריטי וחיוני בעיצוב דמותם ומשפיע ישירות על אופי השירות הצבאי אותו הם עתידים לבצע, וכן משפיע על מערכות היחסים בינם לבין סביבתם, על התנהגותם ואורח חייהם. זהו מחקר חלוץ

בתחום. לא נמצאו מחקרים נוספים אשר בדקו את ההכנה לקראת שלב המעבר מביה"ס התיכון לצבא והשפעתו, וכן, את מיקומה של יועצת ביה"ס בתהליך זה.

חשוב כי תהיה תכנית מתווה ברורה ומסודרת שתועבר בהנחיה של חוזר מנכ"ל ואשר תחייב את כל בתי הספר בארץ ללא בחירה חופשית ופרוצה הנתונים לשיקול דעתם של הצוות החינוכי. תכנית כזו תמנע העברת תכניות הכנה "כלאחר יד" ותיגע בתחומי ההכנה באופן רחב ומעמיק יותר. יש לקחת בחשבון, כי מאחר ואין נתונים ברורים ומובהקים באשר לאחוז התלמידים בעלי נטייה חד מינית, מאחר ומרביתם בשלב זה עוד "נמצאים בתוך הארון", מסיבות שונות, חשוב כי משרד החינוך וצה"ל יבינו כי לא מדובר בתלמידים בודדים במערכת החינוך. על פי מחקרם של ארגון הנוער הגאה בישראל שנעשה ב-2008 עלה ממצא אשר הציג כי אחד מתוך כל ארבעה משיבים (24%) דיווחו כי "יצאו מהארון" בפני כל התלמידים בבית הספר. במחקר הזה השתתפו 298 תלמידים מרחבי הארץ, אשר משתתפים בקבוצות הארגון (שילה ופזמונאי- לוי, 2008). נתון זה מעיד על הפערים הגדולים בין מצב הידוע של בתי הספר ומערכת החינוך בכלל על האחוזים הגבוהים של בני נוער אלה, הלומדים במערכת החינוך, אשר לא משתתפים בארגון הנוער הגאה ולא זוכים לקבל תמיכה באופן כללי.

הכנה משמעותית לבני הנוער לקראת המעבר לצבא תספק משאבי תמיכה חשובים אשר יועילו למתבגרים בנושאים כמו: קבלה עצמית, פיתוח כשורי התמדה, חיזוק ופיתוח דפוסי התמודדות תיאום ציפיות, גמישות מחשבתית, יכולת וכלים להתנהל מול סטיגמות, העברת מסרים וידע הנכונים לזמן הנוכחי, בירור תפיסות ועמדות ועוד. כל אלה יחזקו את התלמידים לקראת התמודדותם העתידית אשר תהפוך ליעילה יותר, תפחית תחושות תסכול וחרדות וכן תגביר את תחושת השייכות. בנוסף, הכנה מיטבית תתרום לקידום בני הנוער הלהט"בים להשתלב טוב יותר ביחידות השונות. לאור הממצאים שעלו במחקר זה ומעידים על פתיחותו של צה"ל בנושא הומוסקסואליות, נראה שגם לצה"ל יש עוד מקום בתהליך ההסברה והקליטה לשורותיו. חשוב כי צה"ל ישלח נציגים מטעמו אשר ידברו עם בני הנוער טרם גיוסם ויציגו את עמדות צה"ל בנושא זה. צעד זה הוא חשוב והכרחי בתהליך אותו עוברים בני הנוער טרם גיוסם. צעד זה יחזק את תחושת הקבלה לה זקוקים בני הנוער בשלב קריטי זה.

חשוב לציין את תפקידה המשמעותי של יועצת בית הספר בתהליך כולו. מאחר והיועצת נתפסת כמנהיגה משמעותית בביה"ס. תפקידה של היועצת כולל בתוכו מגוון רב של תפקידים משמעותיים ומקדמים כגון: התמודדות עם עולות המערכת, פרואקטיביות, סנגור ואחריותיות. מאחר וממצאי המחקר העלו תמונה עגומה באשר לנכונות לפנות אל יועצת ביה"ס, שהרי מחקר זה מציג ממצאים המעמידים את חשיבותה והשפעתה של יועצת בית הספר בתהליך זה. חשוב כי היועצות יגלו עמדות חיוביות כלפי נושא הומוסקסואליות ויעודדו העברת מסרים, מידע וידע. חשוב לזכור, כי ייתכן ומרבית התלמידים בעלי הנטייה החד מינית יהיו עדיין "בארון" ולא בהכרח כולם ירגישו עדיין צורך או ביטחון לפנות אליה. עליה לצאת מנקודת הנחה כי ישנו מספר לא מבוטל של תלמידים בשכבה בעלי נטייה חד מינית. שינוי בחשיבה ובתפיסה יוביל לשינויים משמעותיים בתהליך זה. מרבית המרואיינים "יצאו מהארון" רק בתקופת הצבא, אך היו כאלה ש"יצאו מהארון" עוד בתקופת ביה"ס. חלקם אף "חזרו לארון" בעת גיוסם לצה"ל. לכך מצאתי תימוכין גם במחקרם של שילה ואחרים (2006) אשר עסק במצבם של חיילים להט"בים בצה"ל. לסיכום, אני מוצאת כי סוגיית המעבר מהתיכון לצבא הינה משמעותית וקריטית עבור בני נוער ובטח שקשה ומשמעותית

עבור בני נוער בעלי נטייה חד מינית. באמצעות תכנית נכונה , מידע רלוונטי ועדכני, גילוי אמפתיה, קבלה והבנה ניתן להקל על מצוקותיהם של בני הנוער הלהיטבי. בייחוד כיום, בשנות האלפיים עם גילוי הפתיחות, הסובלנות והתקדמות בקבלת האחר יש לנו מקום, יכולת ומחויבות מוסרית לעזור לקהילה זו להשתלב ולעבור גם את המעבר החשוב הזה בחיים יותר בקלות.

המלצות יישומיות

המחקר הנוכחי בדק את תפישותיהם וחוויותיהם של צעירים וצעירות בעלי נטייה חד מינית אשר למדו במערכת החינוך, וכיום הם משרתים בצה"ל, על חוויות הליך ההכנה מהתיכון לצה"ל, וכן, ללמוד מהם על התפיסה שלהם את תפקיד היועצת בהקשר לתהליך זה. המחקר חידד את העמימות סביב נושא זה, ושם זרקור על החשיבות בהכנת צעירים וצעירות בעלי נטייה חד מינית הלומדים במסגרת הבית ספרית לקראת מעברם לצה"ל. מחקר זה מדגיש את ההשלכות השליליות אותם עברו וחוו המרואיינים מעצם היותם תלמידי תיכון ועד כיום, בהיותם חיילים המשרתים ביחידות שונות בצה"ל. כמו כן, הושם דגש על חשיבות תפקידה של היועצת החינוכית בבית הספר ועל חשיבות תרומתה בקידום התהליך והשפעתו על חיי התלמידים לאורך זמן. בנוסף לכך, על הצוות החינוכי לזכור כי החברה הישראלית בנויה מהרבה תתי חברות עם ערכות ונורמות שונים, ולכן, אי אפשר להכליל ולצאת מנקודת ההנחה שלכל התלמידים אותם הערכים, הנורמות ואותה זהות מינית. באחריותנו, הצוות החינוכי, לדאוג לשוויון בין כלל התלמידים.

על סמך המסקנות העיקריות אשר עלו מן הממצאים והדיון בהם להלן המלצות מעשיות ליישום והתערבויות בשדה היעוץ החינוכי. מטרת המלצות אלו היא הגברת מיטביותו של עבודת היעוץ החינוכי לטווח הארוך. אני רואה בשיתוף הפעולה בין משרד החינוך לבין צה"ל ערך עליון אשר יפיק תוצרים חיוביים ומשמעותיים בראש ובראשונה לתלמידים ומתוך כך רווחים לא מבוטלים לצבא ולמדינה בכלל.

1. **קיום הסברה בנושא נטייה חד מינית**. מאחר ועל פי חוזר מנכ"ל חלק מתפקידו של היועץ החינוכי הוא טיפול בצורכי ההסתגלות ועליו מוטלת אחריות ומחויבות לקידומו של כל תלמיד, על היועץ לדאוג לשינוי אורחות החיים של ביה"ס תוך גילוי פתיחות ואמפתיה כלפי נושא הומוסקסואליות. מטרות אלה מחייבות את בית-הספר להכין את התלמידים לחיים אחרי בית-הספר, לצייד אותם בערכים, בידע ובכלים שיפתחו בפניהם אפשרויות רבות של בחירה בחיים עצמאיים בעלי ערך ומשמעות כלומדים וכבוגרים. היועץ ישמש "מודלנג" לשאר חברי הצוות החינוכי ותלמידי בית הספר יהיה יתרון משמעותי, מכריע ומשפיע על אורחות ביה"ס והתנהלותו כלפי האחר, ובפרט כלפי הקהילה הגאה, אם במסווה ואם באופן גלוי. זהו חלק חשוב גם בקידום האקלים המיטבי של בית הספר המצופה מהייעוץ החינוכי להפעילו.

2. **בניית תכנית הכנה לצה"ל אשר תכלול בתוכה התייחסות לצה"ל והומוסקסואליות**. לתכנית זו משמעות רבה, מאחר והייעוץ החינוכי אינו יכול לדעת בוודאות מי מתלמידי "נמצא בארון" ומי לא. באמצעות הכנה מעמיקה ומשמעותית המתייחסת גם לקהילה הגאה, ייתן היועץ מענה לצורכי ההסתגלות החברתית והרגשית של תלמידים, וזאת כחלק ממסגרת תפקידו ואחריותו. כמו כן, על מנת לקיים דיאלוג משמעותי עם התלמידים עליו להכשיר את הצוות החינוכי ולתמוך בו על מנת שיוכלו להפעיל תכנית זו בכתתם. באמצעות עבודה צוותית יוכל היועץ לעודד עוד דמויות בוגרות שיהוו עמוד תווך משמעותי בעבור המתבגרים. בדרך זו יעצב היועץ את מדיניות בית הספר כלפי הומוסקסואליות והכנה מיטבית לקראת המעבר לצבא. כמו כן, תחזוק תחושת הביטחון העצמי של התלמיד והוא יוכל לקביל תווי דרך בגיבוש זהותו המינית והערכית. כמו כן, בדרך זו יטפחו בתי הספר

בתלמידיהם מעורבות בחיי החברה הישראלית, נכונות לקבל תפקידים מתוך מסירות ואחריות, תרומה לקהילה, התנדבות וחתימה לצדק חברתי.

3. **הזמנת נציגים מצה"ל** אשר יסבירו לתלמידים כיצד צה"ל משלב חיילים בעלי נטייה חד מינית בשורותיו. כחלק מהתכנית והרחבת משמעותה, יש לדאוג להביא נציגים מצה"ל אשר יוכלו לפרט ולהציג בפני המתבגרים את מדיניות צה"ל, בדיוק כפי שהנציגים מגיעים ומציגים מידע אודות היחידות השונות של צה"ל. זוהי דרך נפלאה לחזק את הקשר בין ביה"ס התיכון והצבא, וכן, העברת מסרים ברורים אשר יפיגו מתחים ושאלות לא ברורות. יצירת הרצף בין בית-הספר והקהילה תיצור מעורבות משמעותית ופעילה בחיי הקהילה, תרומה למדינה ותזמן אפשרויות של השפעת בית-הספר על חייו של התלמיד.

4. **הכשרת פרחי הייעוץ**. כחלק בלתי נפרד מהתהליך יש להכניס לתכנית ההכשרה של פרחי הייעוץ קורסים העוסקים בהומוסקסואליות. באמצעות קורסים אלו, יוכלו הסטודנטים להיחשף לנושא ודרך החשיפה לברר את עמדותיהם. כפי שהוצג בנתונים של מחקר זה, לצוות החינוכי השפעה רבה באופן ההתייחסות והיישום של נושא הומוסקסואליות בביה"ס. מאחר וליועץ ישנו מקום ותפקיד חשוב בתהליך זה, ומאחר ומצופה מהיועץ החינוכי עפ"י ASCA ושפ"י להפוך ל"סוכן צדק חברתי" שאמור לסגור ולהעצים וכן, לבנות קשרים עם גורמי חוץ ופנים, להיות בעל ראייה פרואקטיבית לשם קידום תלמידים מקבוצות מוחלשות הרי מן הראוי כי יקבל מידע אודות הנושא, יברר עמדותיו ויפנים את חשיבות פעילותו בתחום. יועץ אשר יבין את חשיבות הנושא יישם אותו כחלק מדרך פעולתו בביה"ס, ויביא לשינויים מהותיים ואף ידע כיצד לגייס את הצוות החינוכי בבית ספרו. כמו כן, עובדת מיעוט התלמידים הנמצאים "מחוץ לארון" הוא נתון חשוב שיש לתת את הדעת עליו ולהעביר את המסר כי לא מדובר בתלמידים מועטים במערכת החינוך, וכי לא ניתן להתעלם מקהילה זו. זאת ועוד, מאחר והיועץ החינוכי אמון על בניית תכניות המעברים, עליו להעביר את הדגשים ולדאוג להתייחס לסוגיית הנוער בעל נטייה חד מינית והכנת המעבר לצה"ל באופן מיטבי ועמוק. (שעל חשיבות ההשלכות לעתידם של בני נוער אלו כבר פירטתי לאורך המחקר).

5. **כתיבת יחידה בתחום כשורי חיים העוסקת במעבר מביה"ס התיכון לצה"ל** - חשוב שתכתב תכנית אחידה מטעם משרד החינוך אשר תיישם את המלצות מחקר זה. לצורך כך, מומלץ להקים וועדה מורחבת אשר תורכב מנציגי חוש"ן, איגי, נציגים מצה"ל, נציגים ממשרד החינוך וכן נציגים של שפ"י. בוועדה זו חשוב שידונו בחשיבות כתיבת תכנית מעבר אחידה, אשר תועבר בכלל בתי הספר התיכונים בארץ, במטרה ליצור אחידות ולתת דגשים חשובים להתייחסות בהכנה. וכמובן, ליצור יחידה משמעותית אשר תעסוק ותתמקד בהומוסקסואליות וצה"ל.

המלצות למחקרים עתידיים:

1. בהמשך למחקר זה יהיה מעניין לבדוק כיצד היועצות החינוכיות העובדות בבתי הספר התיכונים תופסות את תפקידן בהקשר של תכנית ההכנה למעבר לקראת הצבא בדגש על הומוסקסואליות וצבא, האם ישנו פער? מה עמדתן בנושא?

2. במידה ויישמו ההמלצות של מחקר זה יהיה מעניין לבדוק את התייעלות המערכות השונות, והאם הן משפיעות לטובה על אוכלוסיית הלהט"בים, וכן, האם מעמדה של היועצת החינוכית התחזק בעיני התלמידים לאור השינויים? האם יש לה השפעה חיובית ורחבה יותר על תלמידי הלהט"ב?
3. כמו כן, יהיה מעניין לבדוק את תפיסותיהם של חיילים וחיילות בעלי נטייה חד מינית, כיצד הם תופסים את השפעת תכנית המעבר מהתיכון לצבא, כאשר בתוכה ישולבו תכנים ומידע הנוגעים בהומוסקסואליות ועמדות צה"ל כלפיהן. האם חל שינוי? ואיזה?
4. יש לבדוק האם קיים קשר בין נטייה חד מינית לבין קשיים לימודיים אובייקטיביים, המתבססים על לקויות הלמידה השונות. מתוך כך, נוכל ללמוד עוד על קהילת הלהט"בים במטרה לאפשר להם התפתחות מיטביות ותקינה עד כמה שאפשר.

מבט אישי

במהלך שנת הלימודים החולפת, הרבה ממה שחשבתי שאני יודעת על הומוסקסואליות בכלל ועל הקהילה עצמה בפרט התברר לי כמידע לא מדויק או אף לוקה בחסר. בתחילה ביקשתי לחקור באופן נרחב על "צדק חברתי בעבודת היועץ", הנושא ירד והייתי צריכה למצוא נושא מעמיק יותר ושיהיה לו קשר אישי אליי. לאחר חיפוש מתיש של נושא למחקר, הבנתי שהנושא אותו אני צריכה ללמוד נמצא ממש לנגד עיניי ומסיבה לא ברורה "לא ראיתי" אותו קודם לכן...

משום מה בדרך פלא, גם הנושא אותו בחרתי לחקור- הומוסקסואליות נגזר גם הוא מתחום "הצדק החברתי". הספור שלי עם הקהילה הגאה התחיל ממפגש אישי שלי עם "יציאתה מהארון" של אחותי הצעירה ממני. במשך שנים קיננה בי הידיעה כי ייתכן ולאחותי נטייה חד מינית, אך מעולם לא דיברנו על כך, לא בינינו ולא בבית עם ההורים. היינו בקשר מעולה (כך חשבתי) וחיינו עם קשר השתיקה בשלום. כפי שלימד אותי מחקרי זה, זוהי תופעה שכיחה בקרב משפחות שבהן גדלה/ה ילד/ה בעל נטייה חד מינית. במקביל לשיתופה של אחותי (ששמרה בסוד את זהותה המינית למעלה מ-17 שנה) עלו בי תהיות רבות לגבי עצמי- איפה הייתי בכל התהליך הזה שאחותי עברה? איך לא שאלתי, איך לא דיברתי? כעסתי מאוד על עצמי ולא ידעתי איך להתמודד עם רגשות האשמה שתקפו אותי. אפילו הרגשתי חוסר אונים...

העיסוק במחקר הפך ממה שהו שאני חייבת או צריכה לעשות למשהו מעניין, מסקרן ומתוך רצון אישי שלי ללמוד עוד ולהשפיע. את כל קריאת המחקרים וכתובת הרקע התיאורטי הרגשתי שאני קוראת בשקיקה, אפילו את אלו הכתובים באנגלית. נדהמתי לקרוא על החברה והומוסקסואליות אך זה בא לידי ביטוי בבתי הספר וכיצד זה בא לידי ביטוי בצבאות העולם ובפרט בצה"ל. נדהמתי לגלות עד כמה הנושא רחב ונוגע בכולנו יום יום וכאשת חינוך מעולם לא יצא לי לחשוב עליו או לעשות משהו איתו ועם תלמידי בבית הספר.

ככל שהמשכתי לחקור ולהתקדם עם המחקר, פגשתי חיילים וחיילות מקסימים אשר פתחו את סגור ליבם ושיתפו אותי בחוויותיהם השונות. השתדלתי לאורך הראיונות הראשונים להחניק את הבכי. גיליתי קושי לנתק את הסיפורים של אותם חיילים מסיפורה האישי של אחותי. עם הזמן למדתי לעשות גם את ההפרדה הזאת ולהתמקד במטרה.

האירועים האחרונים שפקדו את המדינה ואת העולם, הרצח של הנערה שירה בנקי ז"ל, הילדים הטראנסג'נדרים הישראליים, ואפילו השינוי בעמדתם של האמריקאים כלפי קהילת הלהטביים כאשר הבית הלבן במעמד היסטורי הואר בצבעי הקהילה הגאה ועורר סערה בכל אמצעי המדיה והתקשורת בעולם, כל אלה הוסיפו נדבך על נדבך בהבנה שלי ובהכרתי את עולם הקהילה הגאה.

בד בבד הרגשתי שאני מתפתחת הן מבחינה אישית והן מבחינה מקצועית. מבחינה מקצועית רכשתי ידע רב באשר לתפקיד היועצת ומורכבות תפקידה. וכן רכשתי המון ידע בתחום הומוסקסואליות וקהילת הלהטביים בכלל, למדתי עובדה חשובה כי אין תלמיד אחד, בודד, אולי שניים בכל ביה"ס בעל נטייה חד מינית וכי קהילת הלהטביים היא גדולה בהרבה ממה שחשבתי.

מבחינה אישית-כלפי המונח "הומוסקסואליות" כבר לא אגלה יותר אדישות והוא בוודאי לא יישאר רק על דפים אלו, אלא ימשיך איתי בדרכי האישית לפיתוח הזהות האישית והמקצועית

שלי כיועצת מתחילה. אני מאמינה היום עוד יותר בחשיבות תרומתה ותפקידה של היועצת החינוכית וקבלתה את קהילת הלהט"בים ומקווה לחוות וללמוד עוד בהכשרתי מנושא זה.

ולסיום, אלפי תודות לך מירית, על הליווי האישי, האכפתיות ועל "שהארת את עיניי". יש לך חלק בלתי נפרד מהתהליך שאותו עברתי. וכהבטחתך, אפילו נהניתי בתהליך שכל כך "איים" בהתחלה.

תודה רבה,

הילה זבולון.

רשימת מקורות

אריקסון, א.ה. (1987). **זהות נעורים ומשבר**. תל אביב: ספרית פועלים, הקיבוץ הארצי: השומר הצעיר.

אפרת, ר. (1999). **תהליך היציאה מהארון - Coming Out של מתבגרות לסביות ישראליות: מאפיינים ודפוסי התמודדות**. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך. חיפה: אוניברסיטת חיפה.

ארהרד, ר. (2001). **אקלים חינוכי מיטבי: ערכה לאבחון והתערבות**, שפ"י, מחלקת הפרסומים, משרד החינוך.

ארהרד, ר. ודשבסקי, ע. (1999). "הייעוץ החינוכי בישראל- במסע מייגע מקוטב אל קוטב". **עיונים בחינוך**, 4, 33-9.

אתר השירות הפסיכולוגי הייעוצי, האגף למיניות מגדר ומשפחה, זהות ונטייה חד מינית: תאריך כניסה לאתר: 20/08/2015.

בן-ארי, ע. (1995). נטייה חד מינית (הומוסקסואליות)- היבטים תיאורטיים. בתוך: ברנע, ח. ולורנץ, ד. (עורכות). **נטייה חד מינית (הומוסקסואליות ולסביות)**. חוברת מידע ליועצים ולמחנכים בחטיבה העליונה בבתי הספר הממלכתיים. השירות הפסיכולוגי החינוכי, המנהל הפדגוגי: משרד החינוך. התרבות והספורט.

בן-עמי, א. (2010). "להיות תלמיד גאה" החוויה הבית ספרית של תלמידים בעלי נטיות חד מיניות. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך למדעי הרוח, המגמה לייעוץ חינוכי, תל אביב, אוניברסיטת תל אביב.

בינשטוק, א. (2004). ערכת "מעברים נורמטיביים במערכת החינוך" נקודות מבט אוניברסליות וייחודיות לצורך יצירת תוכניות התערבות. משרד החינוך, אתר שפינט. נשלף בתאריך: 20.1.2015.

ברנע, ח. ולורנץ, ד. (1995). **נטייה חד מינית (הומוסקסואליות ולסביות)**. חוברת מידע ליועצים ולמחנכים בחטיבה העליונה בבתי הספר הממלכתיים. השירות הפסיכולוגי החינוכי, המנהל הפדגוגי: משרד החינוך. התרבות והספורט.

גרוס, א. (2002). מיניות גבריות, צבא ואזרחות: שירות הומואים ולסביות בצה"ל במשקפיים השוואתיים. אצל ד. ברק-ארז (עורכת), צבא חברה ומשפט (עמ' 183-95). תל אביב: רמות.

גרין, ד' (2004). ייעוץ בתהליך גיבוש הזהות המינית בגיל ההתבגרות. בתוך: ר' ארהרד, א' קלינגמן (עורכים), **ייעוץ בבית ספר בחברה משתנה** (ע' 181-207). רמות- אוניברסיטת תל אביב, תל אביב.

דרורי, ז. (2000). **אוטופיה במדים**. המרכז למורשת בן גוריון, קרית שדה בוקר. הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן גוריון בנגב.

הוראת קבע, אכ"א (1983) **שירות הומוסקסואלים בצה"ל**. אכ"א, מטכ"ל, תנועת כוח אדם ק--31-11-01.

זמיר, ק. (2003). **החינוך יוצא מהארון: עמדות מורים בישראל כלפי הומוסקסואליות ונכונותם לשילוב הנושא בכתות הלימוד**, עבודת לשם קבלת תואר מוסמך למדעי הרוח, תל אביב, אוניברסיטת תל אביב.

ידיד, ג., רימון, י. וצימרמן, ש. (2011). **מדיניות משרד החינוך בנושא הלהט"ב: בין "קלפים פתוחים" לבין חוזר מנכ"ל כנגד הומופוביה**. בתוך: ג' רובינשטיין, (עורך). **מפגש לעבודה חינוכית סוציאלית**, גיליון מיוחד בנושא נוער לסבי, הומוסקסואלי, טרנסג'נדר וביסקסואלי (להט"ב): התבגרות, זהות וסיכון בתוך חברה הטרוסקסואלית. גיליון 33.

ישראלשוילי, מ. (1992). **סיבוב חד: מודל למעורבות היועץ החינוכי בהכנת תלמידים לשירות הצבאי**. תל אביב: רמות.

ישראלשוילי, מ. ולוסקי, א. (1988). **מאחורי ערמת הניירות: מודל להכנת תלמידים לשירות הצבאי**. הייעוץ החינוכי, א. 131-143.

לוז, ד. ואבני, ש. (2000). **אמא, יש לי משהו לספר לך**. הורים וילדיהם על היציאה מהארון. תל אביב: שופרא לספרות יפה.

מייזליס, ע. (1995). **לקראת גיוס**. בתוך: חנוך פלום (עורך), **מתבגרים- היבטים אישיים, משפחתיים וחברתיים** (עמ' 177-200). אבן יהודה: רכס.

מייזליס, ע. (2001). **צעירים ישראלים במעבר לבגרות: השפעת השירות הצבאי**. **עיונים בחינוך**, סדרה חדשה, כרך 5 (1) (עמ' 159-190), אוניברסיטת חיפה.

סבירסקי, ש. (1990). **"אידיאולוגיית הטיפוח", חינוך בישראל**, מחוז המסלולים הנפרדים, ברירות: תל אביב: עמ' 103-137.

סולברג, ש. (2007). **פסיכולוגיה של הילד והמתבגר**, מבוא לפסיכולוגיה התפתחותית, מאגנס: ירושלים.

פויירשטיין, ר. **הרצאה בנושא "מעברים בחינוך" בתוך החוברת: מעברים בחינוך**, הוצאת אגף שחר-משרד החינוך.

פורר-עילם, א. (2013). **"ואני לא ידעתי אם יש לי בכלל את הכלים לעזור לה להתמודד עם זה או להשתתף בסוד הגדול הזה"**: עמדות של יועצות חינוכיות בישראל כלפי תלמידים/ות הומו-לסביים. עבודה לשם קבלת תואר מוסמך. ירושלים: האוניברסיטה העברית.

פזמונאי-לוי, א., קמה, ע. ואחרים. (2005). **מבט ורוד 2004: מערכת החינוך הישראלית מנקודת המבט של תלמידים הומואים, לסביות, ביסקסואלים וטרנסג'דרים**. פורום מחקר- ארגון הנוער הגאה.

פלוס, ח. (1995). מתבגרים בישראל: היבטים אישיים, משפחתיים וחברתיים. אבן יהודה: רכס.

פרויד, ז. (1905) 1954, **שלוש מסות על התיאוריה המינית**, תרגם מנחם אילון, ספריית פועלים, תל אביב.

צבר בן יהושע, נ. (2001). **מסורות וזרמים במחקר איכותי**. תל אביב: הוצאת דביר.

קורן, ע. 2003. **ארון בתוך ארון: סיפוריהם של הומואים ולסביות דתיים**. תל אביב: ידיעות אחרונות.

קמה, ע. (2005). **ההומו הראשון**. כוורת- כתב העת החוג למדעי ההתנהגות, 11, 64-68.

קפלן, ד. (1999). **דוד, יהונתן וחיילים אחרים: על זהות, גבריות ומיניות ביחידות קרביות בצה"ל**. תל אביב: הוצאת הקיבוץ המאוחד.

רוזמן, מ. ואחרים (1989). **זהות אישית**, הוצאת רמות.

שבידל, ז. (2011). **מתלבטים עם בחירה: דילמות ודרכי התמודדות של בני נוער הומוסקסואלים בציבור הציוני-דתי בישראל**. **מפגש לעבודה חינוכית-סוציאלית**, 33, 123-136.

שגיא, מ. (2009). **התבגרות בוורוד: זיכרונות של גברים הומוסקסואליים על אודות גיבוש הזהות המינית בגיל ההתבגרות ומקומה של מערכת החינוך בטיוב תהליך זה**. עבודת גמר MED. התכנית לתואר שני ביעוץ חינוכי. המכללה האקדמית בית ברל.

שדמי, ח. (2004). **"היועץ וקידום המיטביות"**. בתוך: ר. ארהרד וא. קלינגמן (עורכים), **ייעוץ בבית הספר בחברה משתנה**. (עמ' 343-366). תל אביב: אוניברסיטת תל אביב, רמות.

שובל, א. (2006). **נרדפים בבית ספרם- נוער הומוסלסבי במערכת החינוך**. **הד החינוך**, 81 (1), עמ' 22-31.

שילה, ג. (2004). **עמדותיהם של סטודנטים לעבודה סוציאלית כלפי הומוסקסואליות**. עבודת גמר לקראת התואר "מוסמך אוניברסיטה בעבודה סוציאלית" אוניברסיטת תל אביב.

שילה, ג. (2007). **החיים בוורוד**, בני נוער וצעירים הומואים, לסביות, ביסקסואלים וטרנסג'נדרים. הוצאת רסלינג, תל אביב.

שילה, ג., ופזמונאי- לוי, א. (2008). **מחקר אקלים בתי ספר 2008- מצבם של תלמידים הומואים ולסביות במערכת החינוך בישראל**, תל אביב: ארגון הנוער הגאה.

שילה, ג., פזמוני לוי, א., קמה, ע., לביא, ש. ופנחסי, ב. (2006). **גאים במדים: מצבם של חיילים הומואים, לסביות וביסקסואלים בצה"ל**, ארגון נוער גאה .

שם טוב, ס. (2008). **עמדות כלפי הומוסקסואליות בקרב מתבגרים בבית ספר תיכון**, עבודת גמר לקראת תואר M.ed, המכללה האקדמית בית ברל.

שקדי, א. (2010). **מילים המנסות לגעת, מחקר איכותני- תיאוריה ויישום**. הוצאת רמות, אוניברסיטת תל אביב.

ששון-לוי, א'. ולוי, ג'. (2005) "קרבי זה הכי" - תלוי עבור מי: חברות רפובליקנית, מעמד ואתניות בישראל, בתוך ח' גור (עורכת), **מיליטריזם בחינוך**, עמ' 113-144, תל אביב: בבל.

American Psychiatric Association. (1973). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, (3rd edition). Washington, D.C.: American Psychiatric Association.

ASCA- American Counseling Association. (2005). Bylaws of the American Counseling Association. Retrieved August 20, 2015, from <http://www.ascanationalmodel.org/Ascanationalmodel/media/ANM-templates/ANMExecSumm.pdf>

Bell, A. P., Weinberg, M.S. & Hammersmith, S.K. (1981). *Sexual Preference, its Development in Men and Women*. Bloomington: Indiana University Press.

Ben – Ari, E. (2001a). "Changes and developments in homosexuality research- A three decade perspectives". *Journal of Applied Social Sciences*, 25(2), 169-174.

Belkin, A., & Levitt, M. (2001). Homosexuality and the Israeli Defense Forces: Did lifting the gay ban undermine military performance? *Armed Forces & Society*, 27, 541 – 566.

Ben – Ari, E. (2001b). Experiences of "not belonging" in collectivistic communities Narratives of gays in kibbutzes". *Journal of Homosexuality*, 42, 101-124.

- Britton, D., Williams, c. (1995). "Don't Ask, Don't Tell, Don't Pursue': Military Policy and the Construction of Heterosexuality Masculinity", *Journal of Homosexuality*, 1, 8-11.
- Brouwer, D. C. (2004). Corps/Corpse: The U.S. military and homosexuality. *Western Journal of Communication*, 68(4), 411-430. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/202695738?>
- Butler, J. (1997). *The Psychic Life of Power*. Stanford.
- Cass, V. C. (1979). "Homosexual Identity Formation: A Theoretical Model", *journal of homosexuality*, vol. 4(3), spring, 1979.
- Cass, V.C.(1984). "Homosexual identity formation: Testing a theoretical model", *Journal of homosexuality*,20 (2), 143-167.
- Chung, Y.B.& Katayama, M.(1996). Assessment of sexual orientation in lesbian/gay/bisexual studies", *Journal of Homosexuality*, 30 (4),49-62.
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S.(1994). Introduction: Entering the field of qualitative research". In: N.K. Denzin & Y.S. Lincoln (Eds), *Handbook of qualitative Research*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, 1-18.
- Eliason, M.J.(1996). Identity Formation for Lesbian, Bisexual, and Gay persons: Beyond a minoritizing view. *Journal of Homosexuality*, 30 (3), 31-58.
- Hopkins, J.(1969). "Lesbian Personality", *British Journal of Psychiatry*,115,1433-1436.
- Gane, S. (2013). Common soldiers, same-sex love and religion in the early eighteenth- century British army. *Gender & History*, 25(3), 637-651.
doi:<http://dx.doi.org/10.1111/1468-0424.12033>
- Halley, J. (1999). *Don't – A, Reader's Guide to the Military's Anti- Gay Policy*. Durham and London.

- Halpin, S.A.& Allen, M.W. (2004). "Changes in psychological well- being during stages of gay identity development", *Journal of Homosexuality*, 47, 109-126.
- Hooker, E. (1957). The adjustment of the male overt homosexual. *Journal of Projective Techniques*, 21, 18-31.
- Kaplan, D. & Ben-Ari, Eyal. (2000). Brothers and Others in Arms: Managing Gay identity in Combat Units of the Israeli Army. *Journal of Contemporary Ethnography*, 29, 396-432.
- Krafft-Ebing,R. (1886) (1999). *Psychopathia Sexualis.*, reprinted by Bloat Books.
- Lemoire,S.J.,and Chen, C.P. (2005). Applying Person – Centered Counseling to Sexual Minority adoLescents. *Journal of Counseling and Development*, 83, 146-154.
- Patton, M.Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.
- Ueno, K. , Wright, E., Gayman, M. D. ; McCabe, J. M.(2012) . Segregation in Gay, . Lesbian and Bisexual Youth's Personal Networks: Testing Structural Constraint, Choice Homophily and Compartmentalization Hypotheses .*Social Forces*. Vol.90 (3), p.971-992.
- Randall,S. L. (1996). The Sell Assessment of Sexual Orientation: Background and scoring. *Journal of Gay, Lesbian, and Bisexual Identity*, 1(4), 295-310
- Rich, A. (1983)."Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence", *Power of Desire: The Politics of Sexuality*(Snitow, A., Stansell,C., and Thompson, S., eds.),177-205, New York.
- Russel, Stephen, T.,Seif, Hinda& Nhan L. Truong,2001. School outcomes of sexual minority youth in the United States: correlates, *Educational and Child Psychology* , 18(1), 32-46.,

- Savin-Williams, R.C.(2005). *The New Gay Teenager*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Savin-Williams, R.C. & Ream, G.L., (2007). "Prevalence and stability of sexual orientation components during adolescence and young adulthood". *Archives of Sexual Behavior*, 36, 385-394.
- Shively, M.G., De Cecco J.P.(1977). Components of sexual identity, . *Journal of Homosexuality*, 3(1):41-8.
- Troiden, R.R. (1979). "Becoming homosexual: A model of gay identity acquisition", *Psychiatric*, 42, 362- 373.
- Troiden, R.R. (1988).*Gay and lesbian identity: A sociological analysis*. New- York: General Hall, Inc.
- Troiden, R., (1993). The formation of homosexual identities , in: Garnets, L.D.,&D.C. Kimmel, *Psychological Perspectives on Lesbian and Gay Male Experiences*, New- York, Columbia University Press, 191-217.
- Wake, N. (2007). The military, psychiatry, and "unfit" soldiers, 1939-1942. *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences*, 62(4), 461-94.
doi:<http://dx.doi.org/10.1093/jhmas/jrm002>
- Wolfenden, J. (1963). *Report of the Committee on Homosexual Offenses and Prostitution*. New York: Stein and Day.
- Yin, R.K. (1984). *Case Study Research*, U.S.A: Sega Publications Inc.